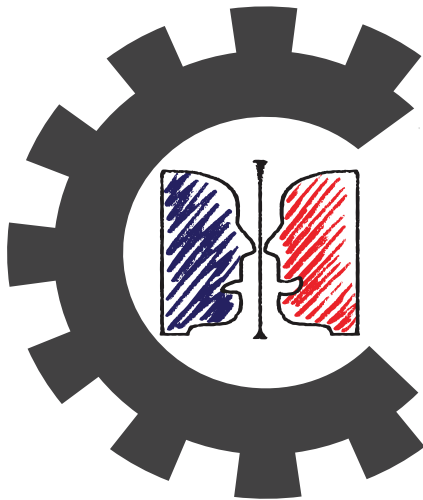

ISSN: 2977-3987

INTERNATIONAL CONGRESS ON **15. CURRENT DEBATES '24** **IN SOCIAL SCIENCES**

GRIGOL ROBAKIDZE UNIVERSITY
7-8 SEPTEMBER 2024, BATUMI / GEORGIA

ORGANIZERS

CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

Current Debates in Social Sciences

ABSTRACTS & PROCEEDINGS

ISSN: 2977-3987

CUDES 2024

15. International Congress on Current Debates in Social Science
Grigol Robakidze University
7-8 September, Batumi, Georgia
| www.currentdebates.org |

Current Debates in Social Science

| Abstracts & Proceedings |

ISSN: 2977-3989

CUDES 2024
Current Debates in Social Sciences
Abstracts & Proceedings

IJOPEC Publication Limited
CRN:10806608
60 Westmeade Close, Cheshunt
Waltham Cross
EN7 6JR London
United Kingdom

www.ijopoc.co.uk
E-Mail: info@ijopoc.co.uk
Phone: (+44) 73 875 2361 (UK)
(+90) 488 217 4007 (Turkey)

CUDES 2024
Current Debates in Social Sciences
Abstracts & Proceedings
September 2024

ISSN: 2977-3989

No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, transmitted in any form or by any means electronically without publisher's permission. No responsibility is accepted for the accuracy of information contained in the text, illustrations or advertisements. The opinions expressed in these chapters are not necessarily those of the editors or publisher. The publishing, scientific, ethical, and linguistic responsibilities of the chapters in this book belong to the authors.

A catalogue record for this book is available from Nielsen Book Data, British Library and Google Books.

Printed in London.

Composer:
IJOPEC Art Design,
London, United Kingdom

SCIENTIFIC COMMITTEE

Abdelwahab Biad
University of Rouen

Abdunnur Yıldız
Firat University

Adam Safronjevic
University of Belgrade

Alfredo Saad-Filho
SOAS University of London

Ali Osman Öztürk
N. Erbakan University

Alvany Maria Dos Santos Santiago
Federal University Of Sao Fran. Valley

Anastasia P. Valavanidou
Ministry of Culture

Aqil Mammadov
Azerbaijan State Un.of Economics

Aslı Yüksel Mermod
Marmara University

Atakan Çağlayan
Istanbul Gediz University

Attila Fábán
University of West Hungary

Atilla Göktürk
Dokuz Eylül University

Ayla Taşkıran
Istanbul Gediz University

Ayşe Cebeci
Harran University

Azra Adžajić-Dedović
University of Sarajevo

Başar Soydan
Marmara University

Bige Aşkun Yıldırım
Marmara University

Birgit Mahnkopf
B. School of Econ. & Law

Bora Erdağ
Kocaeli University

Carlo Alberto Dondona
IRES Piemonte

Carlos Eduardo Pacheco Amaral
University Of The Azores

Dallen J. Timothy
Arizona State University

Derman Küçükaltan
Istanbul Arel University

Devrim Dumludağ
Marmara University

Diego Checa Hidalgo
Coventry University

Giga Tvauri
Grigol Robakidze University

Guguli Turmanidze
Grigol Robakidze University

Gülçin Taşkıran
Altınbaş University

Gülriz Kozbe
Batman University

H. Gülçin Beken
Gümüşhane University

Hakan Kapucu
Kocaeli University

Hatice Sözer
Istanbul Technical University

Hayri Kozanoğlu
Altınbaş University

Herbert Rosana
Bicol University

Hilal Gökrem
Çanakkale Onsekiz Mart Uni.

Hilal Yıldız
Sakarya University

Hun Joo Park
KDI School of P.Policy &M.

Ibrahim Shaw
University of Sierra Leone

İnci User
Acıbadem University

İsmail Şiriner
Batman University

İzzettin Önder
Istanbul University

Jacinta Mwendu Maweu
University of Nairobi

Jacques B.O. Emina
University of Kinshasa

Joachim Becker
WU Vienna University

Julia Nentwich
University of St.Gallen

Julienne Brabet
University Paris-Est Créteil

Kaoru Natsuda
R. Asia Pacific University

Kemal Yakut
Anadolu University

Kürşat Karacabey
Adnan Menderes University

Lejla Mušić
University of Sarajevo

Levan Gorgiladze

Nedko Minkov
VUZF University

Nihal Ş. Pınarcıoğlu
Batman University

Nino Khakhubia
Grigol Robakidze University

Nuno Moutinho
Instituto Politécnico de Bragança

Nurit Zaidman
B.G. University of the Negev

Olivia Kyriakidou
University of Athens

Otar Gerzmava
Grigol Robakidze University

Óscar Navajas Corral
Universidad de Alcalá

Osman Küçükahmetoğlu
Marmara University

Oxana Karnaukhova
S. Federal University

Özlem Ergüt
Marmara University

Paul Zarembka
New York University

Peter C. Young
University of St Thomas

Peter Davis
Newcastle University

Salomeja Karaseviciute
University of Applied Sciences

Salvatore Capasso
University of N.Parthenope

Savaş Çevik
Selçuk University

Seçil Paçacı Elitok
Michigan State University

Senthan Selvarajah
Human Rights and Peacebuilding

Serkan Esen
Istanbul Gediz University

Sevda Mutlu Akar
B. Onyedi Eylül University

Sevinç Güler Özçalık
Dokuz Eylül University

Shohistahon Uljaeva
Tashkent Chemical-Tech. Institute

Sinan Alçın
Beykoz University

Sri Nuryanti
The Indon.Institute of Sciences

Dibyesh Anand University of Westminster	Grigol Robakidze University	Sueda Özbent Marmara University
Donald F. Staub B. Onyedi Eylül University	Ljiljana Markovic University of Belgrade	Südeba Salihova Azerbaijan State Un.of Economics
Dursun Zengin Ankara University	Lokanath Mishra Mizoram University	Süleyman Karaçor Selçuk University
Elnara Samedova Azerbaijan State Un.of Economics	Luc Reychler Catholic Univ. of Leuven	Şenel Gerçek Kocaeli University
Elshan Memmedli Azer.State Un.of Economics	Maia Manchkhshvili Georgian Tec.University	Şükrii Aslan M. S. Fine Arts University
Emilia Alavardov Georgian Technical University	Maka Abuladze Georgian Tec.University	Tahir Balcı Çukurova University
Emrah Doğan Bitlis Eren University	Maka Piranashvili Grigol Robakidze University	Tamar Gamsakhurdia Grigol Robakidze University
Emre Alkin Altınbaş University	Mehmet Okan Taşar Selçuk University	Tamara Kiknadze Georgian Tech. University
Erhan Aslanoglu Piri Reis University	Michelle Mor Barak University of S. California	Targan Ünal Okan University
Ergün Serindağ Çukurova University	Mike O'Donnell Westminster University	Tengiz Taktakishvili Grigol Robakidze University
Erich Kirchler University of Vienna	Milenko Popovic Mediterranean University	Thankom Gopinath Arun University of Essex
Eriñç Yeldan Bilkent University	Mukadder Seyhan Yücel Trakya University	Timur Gültekin Ankara University
Erol Turan Kastamonu University	Murad Tiryakioğlu Afyon Kocatepe University	Tuna Uslu İstanbul Gediz University
Eyyup Yaraş Selçuk University	Murat Donduran Yıldız Technical University	Turgay Berksoy Marmara University
Farhang Morady Westminster University	Murat Şeker İstanbul University	Umut Balcı Batman University
Fatih Tepebaşlı N. Erbakan University	Mustafa Doğan Batman University	Ünal Çağlar Kırklareli University
Fikret Şenses M. East Technical University	M. Mustafa Erdoğan Marmara University	Valeri Modebadze Georgian Tech. University
Friederick Nixon Manchester University	Naciye Tuba Yılmaz Marmara University	Victor Ojakorotu North-West University
Georgios Katsangelos A. University of Thessaloniki	Naresh Dadhich University of Rajasthan	Yılmaz Kılıçaslan Anadolu Universit
Giorgi Gogitidze Grigol Robakidze University	Nazmi Kadri Ekinci Harran University	

AUTHOR INDEX

A		M	
Anukrati Sharma.....	37	Maia Meladze	30
Armida Concepción García.....	44	Maka Piranashvili	3, 30
Asmaul Husna Megha.....	23	Mohamad Fadl Harake.....	31
		Muhammad Ashfaq.....	32
D		N	
Dali Chanidze.....	20	Nana Akhalaia	33
Davit Gabaizde	9	Nana Meparishvili	34
Demet Çakıroğlu	10	Natia Dagelishvili	17
		Nazi Mgeladze	20
E		Nikoloz Megrelishvili.....	35
Ekaterina Zakaradze.....	11, 60	Nino Gorgiladze.....	27
Elham Etemadi	12	Nino Khakhubia.....	3, 24
Emilia Alaverdov.....	3, 13	Nino Liparteliani	33
		Nuran Öze.....	36
F		O	
Farhang Morady	3, 14	Om Krishan Gunjal.....	37
		P	
G		Puwanendram Gayathri.....	38
Genad Shavadze.....	15, 16		
Giga Tvauri	3, 17	R	
Giorgi Gogitidze	3, 18	Robison Tsiklauri	34
Giorgi Ugrelidze	19	Rusudan Kvaratskhelia.....	39
Guguli Turmanidze	3, 20		
		S	
I		Sermin Sarıca.....	40
Irakli Abashidze	22, 53	Sevda Mutlu Akar.....	3, 41, 71
Irine Tsintsadze	11, 60	Shruti Arora.....	42
		Sidar Atalay Şimşek	37, 38, 42
J		Sonia Chechelashvili.....	43
Jashim Uddin Sarker.....	23	Sonia Valenzuela de Casas	44
Jean Michel Viola	31	Sophio Lazishvili.....	45
Jumber Shainidze.....	24	Sopo Chkopoia.....	13
		T	
K		Tamar Dolidze.....	46
Ketevan Japaridze.....	28	Tamar Gamsakhurdia.....	4, 17
Ketevan Kukhianidze	25	Tamar Kiknadze	47
Ketevan Maisuradze	17	Tamar Koblianidze	30
Khatuna Bolkvadze	26	Tamar Tavkhelidze	48
Khatuna Muradishvili	11, 60	Temur Zoidze.....	49
		Teona Zoidze.....	49
L		V	
Levan Gorgiladze	3, 27	Valeri Modebadze.....	50
Levan Meskhishvili	20		
Lia Metreveli.....	28		
Liana Siradze.....	29		

ABSTRACTS

Paradiplomacy and Georgian Reality on the Example of the Autonomous Republic of Adjara

Davit Gabaidze Grigol Robakidze University

Georgia

Correspondence Email: davitgabaidze@gmail.com

Diplomacy and international relations are usually central government competences. However, in the modern world, on a small scale and to varying degrees, there is no rare cases when we find subnational actors in foreign relations and the international relations they conduct. Diplomacy conducted by such entities is often called para-diplomacy in the literature. With the growth of the role of subnational entities in international relations, it attracts more and more attention of people interested in politics, law and international relations. In addition, many international organizations, for various reasons and purposes, support the subnational entities to conduct foreign relations. It should also be noted that the basic laws of many countries pay special attention, regulate and establish certain frameworks to conduct this type of relationship. Although there are also quite a few countries which basic laws avoid regulating this issue. The quality of international (foreign) relations conducted by subnational entities depend on the form of country government, on the type of territorial subjects, the state's membership in various international organizations and the organization's policy, etc. Based on the above, there is no homogeneous approach to the essence of para-diplomacy, its typology and its role in the existence of modern states. Despite many practical examples in Georgia, the mentioned issue has not been studied yet, and its scientific study remains out of active attention. Accordingly, the article is one of the first attempts in Georgia to review the essence of para-diplomacy. In this regard the experience of the autonomous unit operating in Georgia - the Autonomous Republic of Ajara as a sub-national entity and the municipalities operating within its administrative borders is reviewed in the article. We will also discuss the scarce legal bases that create legal frameworks for para-diplomatic relations of autonomous republics and municipalities in Georgia.

Women's Employment and Entrepreneurship in the Tourism Sector

Demet akirođlu Hacettepe University

Turkey

Correspondence Email: demet.cakiroglu@hacettepe.edu.tr

When we look at the employment of women workers and women entrepreneurs in the tourism sector, we see that there are significant differences in terms of gender inequalities and entrepreneurial opportunities. Barriers such as family responsibilities and discrimination based on gender norms have a negative impact on women's career development and entrepreneurial activities. The challenges faced by women workers in the sector lead them to be employed in lower paid and lower status jobs. These challenges also limit their access to entrepreneurial opportunities and leadership positions. In this context, supportive policies and incentives need to be effectively implemented to strengthen the role of women in the sector and reduce inequalities. In addition, a better understanding and management of women's employment and entrepreneurship in the sector is crucial to address the gaps in this area. This study aims to analyze the current state of women's entrepreneurship and employment in the tourism sector and provide recommendations to increase women's representation in the sector and reduce the challenges they face. Based on a literature review, the study will identify strategies and policies to strengthen the role of women in the sector and reduce gender inequality, and evaluate the effectiveness of existing support programs.

Key words: Women's employment, women's entrepreneurship, tourism sector.

Gender Quota: Temporary Norm or Positive Commitment of the State

Ekaterina Zakaradze Grigol Robakidze University
Khatuna Muradishvili Grigol Robakidze University
Irine Tsintsadze Grigol Robakidze University / Batumi Shota Rustaveli State University

Georgia

Correspondence Email: ekaterine.zakaradze02@gruni.edu.ge

Gender quotas have been recognized by the world for decades as a fast and effective mechanism for increasing women's political participation. In the current global ranking of women's participation in politics, among the top twenty countries with a high representation of women in parliament, most of them have gender quotas (at the legislative or intra-party level). Gender inequality has specific causes in each country. In today's Georgia, this is primarily due to the low level of Georgian political culture, the extremely polarized political environment, and public distrust of political parties based largely on the "language of hate" and not on ideological competition. Achieving gender equality at all levels of government is a matter of democracy and human rights protection. Making the most of a country's talent and expertise has a beneficial impact on development, economic prosperity, and security. Expanding and refining the quota policy is important for the country to take further steps towards real gender equality and for the country's political agenda to acquire a diversity of perspectives.

Key words: Gender Quota. Political Culture. Association Agreement.

The Triumph of Capital; The Social Prestige of Art in Iran

Elham Etemadi *ARUCAD (Arkin University of Creative Arts and Design)*

Northern Cyprus

Correspondence Email: elham.etemadi@arucad.edu.tr

One of the recent developments in the arts in Iran is the establishment and quick rise of Tehran Auction in which, like any other similar event, objects conceived to be of artistic value are sold in competitive bidding. Established in 2012, the auction's first sale closed at just over nine-hundred thousand dollars; in 12 years (2024), its overall sale exceeded three-million dollars. It is good to mention that auction in 2018 closed at over seven-million dollars. Compared to other auctions around the world, the sales figures at Tehran Auction may seem quite humble. Nevertheless, to understand the extraordinary significance of the sales at Tehran Auction, certain facts could put them in perspective. For example, the staggering growth of this auction happened during the period that Iran was subject to unprecedented international embargoes and national systematic corruption. The auction is criticized by referring to deep social gaps in a Dickensian era of Iranian history, arguing that this market epitomizes a poverty of empathy with serious ethical implications. This is while, the buyers at the Auction were/are mostly rich Iranians because international sanctions made it impossible – or too difficult – for foreign buyers to participate in the event directly. Likewise, the commodification of art, contradicts the traditional values of Iranian art as a “sacred” activity. More importantly, this auction indicates that a new social function has been envisioned for the arts in contemporary society by the irresistible magnetism of capital. New aesthetic landscapes, gauged with economic factors, are replacing the traditional “sacred” values of art, which is now aspiring to be on par with luxurious manufactured goods that serve social status, as fetishized objects – that can be accessed by a very small few to whom aesthetics is more often than not a secondary concern – compete to gain favor. In this process, the beneficiaries of the politico-economic system capitalize on the social prestige that ensues from the arts.

Russian–European Modern Relations

Emilia Alaverdov *Georgian Technical University*
Sopo Chkopoia *East European University*

Georgia

Correspondence Email: Emily-78@mail.ru

After the collapse of the Soviet Union, Russia became a devastated weak country, with a poor economy, corrupted state structure, and rampant crime. One of the main problems of Russian foreign policy in the 90s and 2000s of the last century was the weakness of the state power, and distrust of foreign partners, as well as the attitude of the international community towards Russia, which was largely determined by its huge foreign debt and unstable economic situation. It should be highlighted that by January 1, 2000, Russia's debt amounted to about 60% of the country's GDP. To gain the trust of foreign countries the main direction of Russian foreign policy in 2000-2006 was a solution to financial problems. By 2006, Russia finally managed to return to the stage of world politics and carve out its niche in the international arena. This was evidenced by the fact that in 2006 the country chaired the G8. Moreover, it openly declared and consistently defended its national and geopolitical interests; debt relief allowed the Russian authorities to confidently defend their position in dialogue with the West. Last but not least, Putin regained Russia's lost positions and created a more or less strong and accountable state.

Keywords: Russia, Europe, Relations, Power, Politics

Democratic Engagement in an International Context

Farhang Morady *University of Westminster*

England

Correspondence Email: moradyf@westminster.ac.uk

The emergence of the COVID-19 pandemic has substantially heightened the significance of technology in the realm of teaching and learning, particularly within the context of higher education institutions across the globe. As a result, online learning has become an essential and unavoidable method for delivering education. whilst this may have been seen as a setback for learning and teaching, for some institutions, it became an opportunity to develop the approach, methods and materials both within and between different institutions nationally and globally. This paper will use a case study of the Democratic Education Network (DEN) to demonstrate how boundaries have been lifted with a new collaboration between the University of Westminster and its international partners.

Contemporary Challenges of Internal Audit in the Public Sector of Georgia

Genad Shavadze *Batumi Art Teaching University*

Georgia

Correspondence Email: genoshavadze12@gmail.com

Internal audit is an independent and consulting activity designed to increase value and improve an organization's operations. It helps an organization achieve its goals by using a systematic, disciplined approach to assessing the effectiveness of risk management, control and management processes. Internal auditors examine matters that are important to the existence and well-being of any organization. Internal audits are conducted at specific time intervals to check whether the institution is complying with internal regulations and standards. Internal audit management helps the management of the organization to determine whether there is anything wrong in the organization. Internal audit identifies risks and monitors the effectiveness of the company's internal control and governance. Some of the current issues and challenges unique to this profession and field that require detailed study are briefly highlighted to improve the effectiveness of internal audit services in the public sector as a whole. Although internal audit functions in public institutions are well structured, there are still challenges. In the public sector in Georgia, the internal audit service plays one of the important roles in overcoming the challenges facing the institution. Internal auditors live in a world of risk. They are tasked with helping organizations determine whether controls are in place in various processes and operations to mitigate risks. They look for loopholes, inefficiencies, inconsistencies and regulatory issues. In December 2023, the International Board of Internal Auditing approved a new global standard for internal auditing. The revised standard will enter into force in January 2025. A number of changes were made in the non-marked standard, e.g. 10 principles were replaced by 15 principles, new words "requirements" - "must" and "desired" for implementation appeared in the standard, and the following internal words "foresight and insight", formation of the internal audit management board, internal audit mandate, the new standard does not require an annual plan and Other differences compared to the previous standard. The role of internal audit in the public sector of Georgia is functionally of great importance. It enjoys its independence and high reputation, but it has various challenges: shortage of qualified staff, development of audit skills, barriers to establishing relationships with senior management, qualification improvement, certification, adaptation to changes, expansion of audit coverage expectations and data Management of increasing variety and volume, time management, consulting skills and process analysis, effective communication skills, lack of audit object awareness, lack of senior management support, outdated technology resources, lack of IT expertise. This is the list that plays the most important role in ensuring the development of the internal audit landscape.

Key words: internal audit landscape, risk identification, new global standards, management support, shortage of qualified personnel, lack of IT expertise.

Contemporary Challenges of the Securities Market in Georgia

Genad Shavadze *Batumi Art Teaching University*

Georgia

Correspondence Email: genoshavadze12@gmail.com

In modern conditions, one of the important cornerstones of the economic stability and sustainability of any developed country in the world is the inclusive development of the financial system. Financial stability envisages the promotion of long-term, sustainable development of the economy by the financial system. For this, the effective functioning of the market infrastructure (payment systems) and the stability of the financial system against shocks are required. The importance of securities markets in raising long-term funds for economic development is increasingly recognized. Based on the experience and practice of developed countries, the sustainable development of the securities market is one of the important tools of the capital market. In Georgia over the past decade, growing evidence points to the importance of an efficient and stable financial sector for growth, supporting firms and reducing poverty. Although banks play a crucial role in this process, capital markets in the form of debt and equity are particularly important in supporting the growth of new firms, which will help to increase productivity and create new jobs. In developing countries and in Georgia, capital flows in the securities market have increased tremendously, but how effective and productive it is, and what share it occupies in the country's economy, this question needs to be answered. The securities market is lagging behind in the adoption and development of digital technologies. Investments in this direction have been activated in recent periods, however, its effective use requires time. All work in the banking and capital markets industry, which is being reshaped by the business challenges, strategic choices and opportunities offered by emerging technologies. For this, it is important to consider the following issues: transparency - openness of fees for market data services and connectivity, competition - easy access to new exchanges and products, regulatory acts (legislation) - strong emphasis on transparency, oversight and control, cyber security - minimization of persistent and evolving threats, digital The transformation of the technology landscape – which includes blockchain, artificial intelligence and other emerging technologies.

Key words: inclusive development of the market of paid caralds, market infrastructure, capital market, implementation of digital technologies, investments, stock exchange, transparency, competition.

Overview of Access to Financing for Energy Efficiency and Solar Energy Technologies for SMEs in Georgia

Giga Tvauri *Grigol Robakidze University*
Tamar Gamsakhurdia *Grigol Robakidze University*
Natia Dagelishvili *Grigol Robakidze University*
Ketevan Maisuradze *Grigol Robakidze University*

Georgia

Correspondence Email: g.tvauri@gruni.edu.ge

Small and Medium Enterprises (SMEs) play a pivotal role in the sustainable development of the economy. The implementation of energy efficiency and solar energy technologies not only reduces operational costs but also contributes to environmental and economic sustainability. Access to financing for integrating these technologies presents several challenges. This research aims to examine the current state of financing for energy efficiency and solar energy technology implementation for SMEs in Georgia and to develop recommendations for stimulating mechanisms in this direction. To achieve the study's objectives, a mixed-methods approach was adopted. The qualitative research included desk research on foreign and Georgian publications, as well as legislative and policy documents related to energy efficiency and solar energy investments. The quantitative research involved structured interviews with top management of Georgian banks and field professionals. Additionally, a survey was conducted among government organizations, industry associations, and companies utilizing solar power plants. This also included in-depth group interviews with solar power system installers to identify challenges in implementing these technologies for SMEs. The research analyzed the barriers and opportunities for SME financing, developed recommendations for necessary reforms to support relevant government agencies, and aimed to enhance the activities of international financial and specialized organizations, as well as commercial banks, in promoting investments and financing in energy efficiency and solar energy projects for SMEs.

To Study Some Aspects of Hospitality in Tourism Business Development (on the Example of Adjara High Mountain Region)

Giorgi Gogitidze Grigol Robakidze University

Georgia

Correspondence Email: giorgigogitidze@gmail.com

Hospitality is a special/unique phenomenon in the Caucasus and especially in Georgia. It can be said that hospitality has become part of the value of the Georgian nation. The expression associated with the guest in Georgia says it all: "The guest is God". Hospitality, as a specific feature of the country, is linked to the tradition of hospitality preserved in different parts of Georgia, which is especially interestingly preserved in the mountainous region of Adjara. The biodiversity, unique resources, culture, historical values, and other opportunities characteristic of the mountainous area of Adjara, create a unique opportunity for a tourism environment. Therefore, studying the traditions of hospitality and integrating them into the modern tourism business can become a prerequisite for the development of a sustainable tourism business. For sustainable tourism business management, is required to carry out scientific research to study some aspects of the hospitality tradition of mountainous Adjara, which will contribute to enhancing the sustainable tourism system's development. Because the preserved traditions of the hospitality of the local population create a different attractive tourist environment. In Particular, researching the challenges related to traditions, analyzing the obtained results and sharing them will allow us to determine the interest of the local population in the development of the tourism business, and in general, what their attitude towards the guests and foreign citizens. In particular, the peculiarities of the tradition of local hospitality in the example of the mountainous area of Adjara. Six hundred respondents took part in the research. We think that the involvement of the local population (host community) of the mountainous region in management issues is a necessary prerequisite for the development of the right tourism policy. The results of the research indicate that the tradition of hospitality is still preserved in the mountainous region of Adjara. We believe that a visitor satisfied with the hospitality service increases the awareness of the region for other guests.

The Role of the State in the Protection of Cultural Heritage (on the Example of Georgia)

Giorgi Ugrelidze *Grigol Robakidze University*

Georgia

Correspondence Email: giorgi_ugrelidze@yahoo.com

Georgia is one of the countries with the oldest culture in the world. The state, rich in tangible and intangible cultural samples, is of great interest to foreign tourists. Georgia is a multicultural country, different ethnic groups live here together with Georgians. It is especially important for the state to protect the cultural heritage of ethnic minorities. Obviously, the role and function of the state in the protection and preservation of cultural heritage is very important. Therefore, the legal framework prepared by the state and the policy made in the direction of culture have a great impact on the protection of cultural heritage. Within the framework of its authority, the state acts mainly in the following directions:

- * Prepares legislation to protect cultural heritage;
- * Creates state structures, both at the central and regional levels;
- * Cares about education of future generations in cultural protection;
- * Promotes cultural heritage;
- * Allocates funds for the maintenance of cultural monuments.

The Law of Georgia on Cultural Heritage was adopted in 2007, which describes in detail the cultural heritage protection system, cultural heritage protection bodies, the powers of the Ministry, the autonomous republics of Abkhazia and Adjara, municipalities in the direction of cultural protection and other issues necessary for cultural protection. In order to educate the next generation and raise awareness, one of the top priority educational topics in the national curriculum in Georgia is the protection of cultural heritage. Thus, the role and function of the state in the protection of cultural heritage is immeasurable.

<https://matsne.gov.ge/ka/document/view/21076?publication=20>

<https://www.mes.gov.ge/content.php?id=3929&lang=geo>

<https://www.heritagesites.ge/ka>

<http://www.adjara.gov.ge/branches/publicinfofiles.aspx?pubid=7&gid=6>

The Potential of Human Resources in the Public Administration of Digital Services

Guguli Turmanidze *Grigol Robakidze University*
Levan Meskhishvili *Grigol Robakidze University*
Nazi Mgeladze *Grigol Robakidze University*
Dali Chanidze *Grigol Robakidze University*

Georgia

Correspondence Email: g.turmanidze@gruni.edu.ge

The constant striving towards civilization and the development of states, the development of technology changed not only the economy, but also the social composition of society. All this has put the political systems of different countries in the world and their governance regimes in front of new challenges and tasks. Against this background, Georgia is facing significant challenges. A new stage in the development of democracy is digital services and their public administration, which significantly increases the democratic potential of the state and modern society, its effectiveness and efficiency, which provides new opportunities for businesses and governments. Digital services facilitate citizens' participation in the decision-making process of states. In the conditions of modern globalization, digital services play an important role in the governance process. In this regard, human resources also play an important role, taking responsibility for the implementation-use-delivery of digital services. Together with them, both civil servants and citizens. In the process of managing the state, electronic governance is based on the use of information and communication technologies, which includes both local self-government and state governance at the national level, and it is related to relations between states. The main tools are digital technologies and global communication systems, which allow creating websites of state organizations, posting information about their activities, competitions, budget status, vacancies, making available important events, news, which unprecedentedly increases the possibility of people's participation in the management of the country. Despite technological advances, the potential of human resources in public administration of digital services is important. Our goal is to determine how much citizens use the means and communication systems offered by the public sphere, through which they have the opportunity to participate in the decision-making process, to express their opinion or initiative. The research methodology is based on the analysis of international and local practices and the discussion of examples when public activity in social networks has resulted in results. We will consider several Internet platforms for fixing your positions. It is also based on the observation of the official web portals and the extent to which citizens are involved in the decision-making process. We believe there is a shortage of staff in the digital field who need specific digital skills to develop and improve these skills for the future opportunities and challenges of the digital world.

Keywords: Digital services, Human resources, Deficit, Citizen.

ცივილიზაციისკენ და სახელმწიფოების განვითარების მუდმივად სწრაფვამ, ტექნოლოგიების განვითარებამ შეცვალა არა მარტო ეკონომიკის, არამედ საზოგადოების სოციალური შემადგენლობა. ყოველივე ამან ახალი გამოწვევების და ამოცანების წინაშე დააყენა მსოფლიოში სხვადასხვა ქვეყნების პოლიტიკური სისტემები და შესაბამისად მათი მმართველობის რეჟიმები. ამ ფონზე საქართველო მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დგას. დემოკრატიის განვითარების ახალი საფეხურია ციფრული სერვისები და მათი საჯარო ადმინისტრირება, რომელიც მნიშვნელოვნად ზრდის სახელმწიფოს და თანამედროვე საზოგადოების დემოკრატიის პოტენციალს, მის ეფექტიანობასა და ქმედითობას, რაც აძლევს ახალ შესაძლებლობებს ბიზნესსა და მთავრობებს. ციფრული სერვისები ხელს უწყობს მოქალაქეთა მონაწილეობას სახელმწიფოთა გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. თანამედროვე გლობალიზაციის პირობებში ციფრული სერვისები უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებს მმართველობის პროცესში. ამ მხრივ მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ადამიანური რესურსებიც, რომლებიც თავიანთ თავზე იღებენ პასუხისმგებლობას ციფრული სერვისების დანერგვა-გამოყენება- მიწოდებაზე. მათთან ერთად როგორც საჯარო მოხელეები, ასევე მოქალაქეები. სახელმწიფოს მართვის პროცესში ელექტრონული მმართველობა ეფუძნება ინფორმაციისა და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების გამოყენებას, რომელიც მოიცავს როგორც ადგილობრივ თვითმმართველობას, ასევე ეროვნულ დონეზე სახელმწიფო მმართველობას და იგი უკავშირდება სახელმწიფოებს შორის ურთიერთობებს. ძირითადი ინსტრუმენტები ციფრული ტექნოლოგიები და გლობალური კომუნიკაციური სისტემებია, რაც საშუალებას იძლევა შეიქმნას სახელმწიფო ორგანიზაციების ვებ-გვერდები, განთავსდეს ინფორმაცია მათი საქმიანობის, კონკურსების, ბიუჯეტის მდგომარეობის, ვაკანსიების შესახებ, ხელმისაწვდომი გახდეს მნიშვნელოვანი მოვლენები, ახალი ამბები. რაც უპრეცედენტოდ ზრდის ხალხის მონაწილეობის შესაძლებლობას ქვეყნის მართვის საქმეში. მიუხედავად ტექნოლოგიური მიღწევებისა, ციფრული სერვისების საჯარო ადმინისტრირებაში მნიშვნელოვანია ადამიანური რესურსების პოტენციალი. ჩვენი მიზანია დადგინდეს თუ რამდენად სარგებლობენ მოქალაქეები საჯარო სფეროს მიერ შეთავაზებულ იმ საშუალებებს და საკომუნიკაციო სისტემებს, რომლის მეშვეობითაც მათ აქვთ შესაძლებლობა ჩაერთონ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში, დააფიქსონ თავიანთი აზრი ან ინიციატივა. კვლევის საგანი და ობიექტი - ციფრულ სფეროში სპეციალიზებული ადამიანური რესურსები და ახალგაზრდა კადრები, რომლებიც ერთის მხრივ მიმართული იქნებიან როგორც სამუშაო სფეროში ცვლილებების დანერგვისკენ, ასევე შესწავთ უნარი ციფრული სერვისების საჯარო ადმინისტრირების პროცესის სრულყოფა. კვლევის მეთოდოლოგია ემყარება საერთაშორისო და ადგილობრივი პრაქტიკის გაანალიზებას და იმ მაგალითების განხილვას, როდესაც სოციალურ ქსელებში საზოგადოებრივ აქტივობას შედეგი მოჰყვა. განვიხილავთ საკუთარი პოზიციების დასაფიქსირებელ რამდენიმე ინტერნეტ პლატფორმას. ასევე ემყარება სახელისუფლებო ვებ-პორტალებზე დაკვირვებას თუ რამდენად ერთვებიან მოქალაქეები გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ჩვენი ვარაუდით, ციფრულ სფეროში კადრების დეფიციტია, რომელთაც ესაჭიროება სპეციალური ციფრული უნარები, ამ უნარების გამოუმუშავება და გაუმჯობესება სამომავლოდ ციფრული სამყაროს შესაძლებლობებისა და გამოწვევებისთვის.

საკვანძო სიტყვები: ციფრული სერვისები, ადამიანური რესურსები, დეფიციტი, მოქალაქე.

Contemporary Trends in Electronic Word-of-Mouth Marketing from the Online Reputation Management Perspective

Irakli Abashidze Grigol Robakidze University

Georgia

Correspondence Email: irakli.abashidze02@gruni.edu.ge

This paper reviews contemporary trends in electronic word-of-mouth (eWOM) marketing from the perspective of online reputation management (ORM). It highlights the dual nature of eWOM, presenting both opportunities for brand enhancement and risks of reputational damage. The objective of this study is to analyze how businesses can leverage eWOM opportunities and implement effective ORM strategies. Results indicate that businesses that effectively manage eWOM and ORM can achieve significant improvements in brand perception, customer engagement, and overall market performance. The study also concludes that sustainable growth in the modern economic landscape requires businesses to stay updated with technological advancements and continuously adapt their ORM strategies. It provides a roadmap for businesses to enhance their marketing communications and reputation management efforts.

Strategy for the Development of Rural Tourism in Baskhali Upazila, Bangladesh

Jashim Uddin Sarker *The People's University of Bangladesh*
Asmaul Husna Megha *The People's University of Bangladesh*

Bangladesh

Correspondence Email: jashimxp@gmail.com

Rural tourism is an activity or a participation in a rural lifestyle. It is a development strategy to enhance economic, social and environmental well-being of rural setting. Banskhali upazila is the only one in Bangladesh that has three main tourism products: a sea beach, a tea garden, and an eco-park. However, it is disheartening to note the scarcity of domestic tourism activities in this area. Despite its potential for development, it has not received serious attention from the government. From the results of data collection, several assessments of the rural tourism object in Banskhali upazila were conducted, including: attractiveness, with a value of 169, classified as high. Accessibility, with a value of 115, classified as high; accommodation, with a weight value of 10, classified as low; and infrastructure facilities, with a weight value of 10, classified as low. The assessment results for the Basskhali upzila tourism area indicate its feasibility for development. The area's significant potential attractiveness and ease of access serve as strong assets, as not all locations possess such qualities. The government only needs to enhance accommodation and infrastructure facilities to attract visitors to the rural tourism in Banskhali upazila.

Keywords: Banskhali upazila, Rural tourism, SWOT Analysis, Sea beach, tea garden, eco-park

Unlocking the Potential of Agrotourism in Adjara: A Pathway to Sustainable Rural Development

Jumber Shainidze *Grigol Robakidze University*
Nino Khakhubia *Grigol Robakidze University*

Georgia

Correspondence Email: n.khakhubia@gmail.com

Agrotourism, a burgeoning concept that blends agriculture, tourism, and cultural experiences, has emerged as a viable strategy for promoting sustainable rural development. The Adjara Autonomous Republic, situated in southwestern Georgia, possesses a unique combination of agricultural heritage, rich cultural traditions, and stunning natural landscapes, making it an ideal destination for agrotourism initiatives. This paper explores the opportunities and challenges associated with developing agrotourism in Adjara, drawing upon empirical research and case studies from similar regions. Through an in-depth analysis of Adjara's agricultural practices, cultural assets, and tourism infrastructure, this paper provides actionable recommendations to enhance the region's agrotourism sector while preserving its cultural and environmental integrity.

Challenges of Artificial Intelligence in Georgia and European Countries

Ketevan Kukhianidze *Grigol Robakidze University*

Georgia

Correspondence Email: ketevan.kukhianidze@atsu.edu.ge

Modern reality is closely related to technologies, digitization and automation processes, which are increasingly reaching different areas of society, changing and simplifying certain aspects. Among today's technologies, artificial intelligence (AI) is one of the most impressive in terms of its functionality and, at the same time, its uncertainty. That is why, at the end of 2021, the member countries of UNESCO adopted an ethical guide on artificial intelligence, thus finding it necessary to develop certain rules to make artificial intelligence useful for humanity. As AI is deep and dynamic, it can have both positive and negative impacts on society. Technology is everywhere and in everything, including law. Despite the fact that artificial intelligence is a new challenge in the field of law, this study will present the view of Georgia and different European countries on how they introduce artificial intelligence in the litigation process and what regulations exist for AI. The purpose of this study is to determine the legal nature of artificial intelligence in Georgia and European countries and to determine the benefits or challenges that stand in the European and Georgian legal systems against the background of global digitization. The objectives of the study: to analyze the legal nature of artificial intelligence; to describe the European approach to the challenges of artificial intelligence by EU member states by examining AI strategies; to evaluate the state of artificial intelligence regulation in Georgia for further improvement of national legislation and propose opportunities for cooperation between the EU and Georgia in this field. Based on the purpose of the research, the comparative-legal method is used as the methodological basis of the work in order to determine the differences and similarities between the European and Georgian approaches in the process of using artificial intelligence. We can conclude that artificial intelligence technology makes everyday life easier by performing a number of tasks faster and more accurately, processing more information in less time than humans can. This is the technological aspect of artificial intelligence, or the possibility. Although the use of artificial intelligence as a tool in human hands, it raises to some extent an important problem of compliance with general principles of human rights protection. That is why special attention is paid to the use of AI in the legal field. Attention is focused on the need to develop and apply a code of ethics for artificial intelligence and legislation, the solution of which requires the formation of public opinion and significant legislative changes.

Keywords: artificial intelligence, law, European Union, EU countries

Judicial Mediation and Its role in Alleviating the Court System in Georgia: Challenges and Perspectives

Khatuna Bolkvadze Grigol Robakidze University

Georgia

Correspondence Email: khatunabolqvadze2@gmail.com

The article examines the institution of judicial mediation in Georgia, focusing on the importance of promoting this mechanism within the country's legal system and the challenges associated with it. One of the main challenges in the administration of justice in Georgia is the overburdened court system, which significantly delays the resolution of cases. This problem undoubtedly deserves considerable attention, as swift and efficient justice is the cornerstone of a fair judiciary. Accordingly, the article highlights the advantages of judicial mediation as one of the most effective methods for alleviating the judicial system's burden, including improvements in judicial efficiency, cost savings for both parties and the courts, and a more flexible mechanism for protecting the interests of the involved parties. The article also focuses on the general challenges related to mediation and the specific issues that may arise in the process of judicial mediation. By analyzing recent legislative changes and current practices, the article provides a comprehensive overview of the current state of judicial mediation in Georgia and offers some recommendations, including suggestions on the scope of disputes subject to this type of mediation, which could further enhance the effectiveness of this mechanism.

Le Chatelier's Principle in Business

Levan Gorgiladze *Grigol Robakidze University*
Nino Gorgiladze *Avicenna - Batumi Medical University*

Georgia

Correspondence Email: levan.gorgiladze02@gruni.edu.ge

Henri Louis Le Chatelier (French Physicist and Chemist, 1850-1936) studied the dynamic equilibrium conditions of reversible reactions in chemistry and concluded that if one or more internal or external parameters in a system change, the system initiates processes to counterbalance this change. This principle, characteristic of reversible reactions, is universal and can be applied to any process in any system. It can be effectively applied to business process management; however, there is no significant research in this area and is not reflected in business administration training programs. The purpose of the article is to confirm the potential of Le Chatelier's principle in optimizing business process management and decision-making. The paper discusses the system within which business processes occur; The key characteristics of the systems; The essence of dynamic equilibrium of the system; Business - as a process in the system; The essence of Le Chatelier's principle, and its application in managing business processes; The main external and internal factors influencing the business processes; contradicting opinions of different researchers about the free and regulated (controlled) market; The mechanism of action of the "invisible hand" in the free market; It is emphasized access to the point of equilibrium between demand and supply in the free market and the essence of its changes, taking into account Le Chatelier's principle. The research is analytical, systematic, analysis and synthesis, deduction and induction, structural-functional and comparative research methods are used. The research subject is Le Chatelier's principle, and the research object is business process. Critical analysis of the studied material confirms that the events occurring in business processes are subject to Le Chatelier's principle. Applying this principle to business process management could significantly reduce erroneous decisions and increase the likelihood of optimal decision-making.

Keywords: Business Process, Dynamic Equilibrium, Le Chatelier's Principle

Psychological "Burden" of Oncological Disease

Lia Metreveli *Georgian Technical University*
Ketevan Japaridze *Caucasus University*

Georgia

Correspondence Email: metreveli.lia@mail.ru

Cancer is one of the main causes of death in the world - it is in second place after cardiovascular diseases. According to the World Health Organization, almost 10 million people died in 2020, that is, cancer was the cause of almost every sixth death. In 2020, there were about 19.3 million new cases of cancer worldwide. The World Health Organization predicts that by 2030, the number of new cancer cases will increase to 21.6 million, and the death rate will reach 12 million. At the same time, thanks to early diagnosis and improved treatment, the number of survivors is also increasing in developed countries - more than 300 million. Oncological disease and its treatment have a huge psychological and social impact on both the patient and his family members. Cancer causes several severe changes that affect the physical, emotional, spiritual, interpersonal, and social relationships of a person with cancer. Recognizing that the majority of oncology patients have acute emotional symptoms (anxiety about health, low mood, demoralization, etc.) or psychopathological conditions (for example, major depression, and post-traumatic stress disorder) is vital for providing complex and comprehensive oncology care.

Keywords: Oncological disease, psychological state, patient, social influence, emotional spiritual state.

Food Policy for School of Georgia Republic

Liana Siradze Grigol Robakidze University

Georgia

Correspondence Email: liana.siradze@gruni.edu.ge

CASE: Government has pursued implementing school doctors / medical service system in school by activity of "Health and Safe School". In line with its mandate, Healthy and Safe School & Georgian School Doctor's Association are supporting the Government & School Doctors to offer medical service to children and adolescents in schools according to national standards of medical service in school, which also includes food monitoring in school. study to measure progress and identify critical issues. Analyzing the statistical result of research studies of UNICEF, NCDC.ge and National Statistical office of Georgia shows that the frequency of deprivation differs a lot across child and family needs. For example, 5.6% of children are unable to eat fruits and vegetables on a daily basis because their families cannot afford it, but the corresponding figures are 24.4% in relation to having a meal with meat or a vegetarian alternative every day. The results show that nutrition during school hours is a significant challenge as only a little more than a quarter of children (27%) eat every day during school hours. More alarmingly, more than a third of children (34.9%) never eat during school hours. Materially deprived children are far more likely to never eat during school hours (44.9%) than non-deprived children (28.4%). The most common barriers to eating during school hours are the absence of food vendors in the close proximity (reported in 36.4% of cases when children do not eat during school hours) and lack of money (20.6%). 83.2% of parents/family members believe that schools should feed children and 74.2% of them are willing to pay for it if the prices are affordable. NUTRITION DURING SCHOOL HOURS, Eating regularly throughout the day is an important part of a healthy diet, especially for children. Unlike most European countries, In Georgia there is no organized system of feeding children at school. By study of NCCD.ge show high number of diseases that are linked with nutrition & eating disorders, behavioral changes. From the total number of 263 investigations of behavioral and emotional disorders in children and adolescents, 158 (60%) were children from 1-14 years of age and 101 (38%) from 14-19 years of age. CONCLUSION: Analyze all statistical data: currently main mission for build school food system are food policy for schools and implementation of education modules of healthy eating for children and adolescents

Keywords: nutrition, school food system, policy

Importance of Protected Areas for Sustainable Development of Ecotourism in Georgia

Maka Piranashvili Grigol Robakidze University

Maia Meladze Grigol Robakidze University

Tamar Koblianidze Grigol Robakidze University, Georgian Technical University

Georgia

Correspondence Email: m.meladze@gruni.edu.ge

Taking into account the values of biodiversity in the world, Georgia is included in the globally identified "biodiversity hot spots". Georgia, as part of the Caucasus, is also recognized among the 200 globally priority ecoregions of the World Wide Fund for Nature (WWF). Hence, Georgia's biodiversity has global importance, and protected and other conservation areas are an important tool in its protection. Currently, the protected areas of Georgia include national categories of protected areas and protected areas recognized by international agreements. There are 100 protected areas (land and sea) in Georgia with a total area of 912,908.40 hectares, which is 13.1% of the country's total territory - during the last 10 years, the territory of protected areas have increased by 5.48%. By 2030, protected and other conservation areas should account for at least 30% of the country's land area, freshwater and marine aquaria. Lack of information and information mechanisms on Georgia's biodiversity, protected areas, ecosystems, ecotourism services and their importance is a significant challenge. It is important that local people, decision-makers and the general public are aware and understand the benefits that society receives from biodiversity conservation through sustainable development of ecotourism. In order for tourism in protected areas to be sustainable, it must primarily contribute to the long-term conservation of nature and ensure the preservation of biodiversity through appropriate visitor management. It is important to develop ecotourism in the protected areas of Georgia as a socially and ecologically responsible form of travel, which takes into account the interpretation and experience of nature and culture, and has a low impact on the environment. In such a case, ecotourism will contribute to the perception and knowledge of nature by the travelers, and at the same time to the appreciation of their natural and cultural values by the local population. It will serve to improve the quality of life of the local population. When planning ecotourism activities and developing infrastructure, attention should be paid to nature awareness issues (observation of species, habitats and other natural phenomena, popularization of scientific issues, creation of relevant interpretive programs, etc.). The development of ecotourism in protected areas should be based on documents developed based on international guidelines that give preference to local, traditional, authentic visuals and construction materials, and will be considered in subsequent policy documents.

Public Sector Knowledge Management in Post-Conflict Countries

Mohamad Fadl Harake *University of Poitiers*
Jean Michel Viola *GIP Campus ESPRIT Industries*

France

Correspondence Email: mohamed.fadl.harake@univ-poitiers.fr

The aim of this paper is to propose a novel way of conceptualizing knowledge management in post-conflict public sector by highlighting the processes of knowledge formation for public policies, service delivery, and administration piloted by international organizations. The paper presents an outline of the key concepts, practices and procedures that shape the working dynamics of multinational entities working on the rebuilding of post-war state apparatus through knowledge management. Literature from the available public sector management body of knowledge as well as existing data related to post-conflict countries was studied. We propose to address the influence of multinational entities through five knowledge processes:

- Formalization of knowledge to create a basis for sharing and spreading
- Contextualization to adapt global standards to local realities to insure acceptability and effectiveness
- Socialization to involve various actors including civil society to accelerate implementation of new processes
- Dynamization to develop a learning culture
- Mobilization of knowledge in decision-making to avoid subjectivity

Semi-structured interviews are used to investigate an empirical study including a network of fifteen actors affiliated to different international organizations working on multiple public sector initiatives in three post-war countries (Lebanon, Syria and Iraq). The study offers an understanding of knowledge management formation in such field and particular environment while highlighting the diverse conceptions regarding the role of information and the nature of knowledge in public-sector decision making, policymaking, state building and social cohesion. The paper contributes to the existing literatures by presenting a comprehensive overview of KM as a catalyst of state reconstruction in post-conflict countries and leads to further reflections on the concepts of organizational regeneration, project management modeling and state resurrection through the production and articulation of knowledge.

Shaping the Future of Higher Education: Can AI and Remote Learning Solve the Unprecedented Challenges?

Muhammad Ashfaq *IU International University of Applied Sciences*

Germany

Correspondence Email: muhammad.ashfaq@iu.org

Higher education has been undergoing a great deal of transformation and many megatrends are shaping the future of it. In recent years, we have witnessed an increased level of digitalization and hybrid learning in higher education institutions worldwide, especially after the Covid-19 pandemic. Personalized and lifelong learning is another megatrend that is gaining importance. Through the advancement of Artificial intelligence (AI), there is growing use of automation and AI in teaching and operational areas of education. However, higher education is also facing many challenges such as affordability and access to quality education, especially in developing and poor countries. Higher education institutions are poised to help students by equipping them with the necessary skills that can help them navigate social, digital, personal, and ecological transitions. Moreover, Higher education institutions are constantly under pressure to apply automation, AI, and machine learning tools to optimize teaching delivery, assessment, and evaluation. It is not wrong to say that now we are living in the age of customization where customers (students) are empowered to demand new levels of engagement and personalization, especially Generation Z which demands high-quality, affordable education delivered flexibly. There is a growing need to develop next-generation learning systems for students and career platforms to connect them with the industry in a seamless manner. Affordability and access to quality education emphasize the importance of developing new learning models and in this regard, distance/blended learning could play an important role in flexibly providing affordable education. IU International University of Applied Sciences, a state-accredited private higher education institution with more than 130,000 students based in Germany has developed the most comprehensive distance learning platform using AI and pioneered an AI study buddy called Syntea (synthetic teaching assistant) to support the students 24/7 in their learning journey.

Keywords: Higher education, AI, digitalization, distance learning, IU International University, quality education

Sustainability Criteria for Return Migration in Border Foothills Populations (on the example of Khashuri Municipality of Shida Kartli)

Nana Akhalaia *Gori State University*
Nino Liparteliani *Gori State University*

Georgia

Correspondence Email: akhalaia.n@gmail.com

International frameworks, such as the UN 2030 Agenda for Sustainable Development and the Global Compact on Migration, aim to reduce the reasons for people leaving and improve the situation. People living in mountainous areas have long used migration as a strategy for optimal use of natural resources, ensuring food security, strengthening their social and economic networks, and fulfilling personal aspirations. It is recognized that migration is closely related to sustainable development, as it significantly contributes to the economic and social development of migrants' places of origin and destination. The constant migration of the population of the mountainous regions of Georgia is a red line in the history of Georgia, both in the foothills and the bar of eastern and western Georgia. The population of Georgia, both during peaceful and non-peaceful periods, almost constantly migrated from one place to another for various reasons. Internal migration processes of the population have made a special contribution to the survival of Georgia. Sustainability criteria for return migration in border villages include the assessment of various factors to determine their environmental, social and economic viability, which can influence the decision to return, and these criteria may vary according to individual preferences, socio-economic factors and the specific characteristics of mountain settlements. In order to facilitate the possible reverse migration processes in the Gobi and Murkaniskaro peoples of the border foothills of the Shida Kartli Khashuri municipality, it is necessary to establish sustainability criteria, determine socio-economic, political and environmental factors, analyze migration trends, including demographic characteristics, study the role of policy frameworks, institutional arrangements and governance mechanisms in reverse migration. Shaping the dynamics and consequences of migration. For the holistic and balanced development of the environmental, social and economic well-being of the border villages, it is necessary to search for ways of effective management of the reverse migration processes for the purpose of further sustainable development of the village, social support.

Transboundary Air Pollution (PM₁₀, PM_{2.5}) and Its Impact on Population Health: A Focus on Asthma Attacks

Nana Meparishvili *The Ministry of Environment Protection and Agriculture of Georgia /
University of Georgia*

Robison Tsiklauri *Head of the Environmental Risk Factor Assessment and Monitoring Division of the
National Center for Disease Control and Public Health*

Georgia

Correspondence Email: nea.nana.meparishvili@gmail.com

Transboundary air pollution, particularly involving particulate matter (PM₁₀ and PM_{2.5}), presents significant public health challenges due to its long-range transport and its exacerbating effects on respiratory conditions such as asthma. This article explores the sources, pathways, and mechanisms by which particulate matter influences asthma attacks, focusing on the transboundary nature of PM pollution. The impact of transboundary PM pollution on asthma is analyzed through epidemiological evidence and case studies from various regions, including Europe, Southeast Asia, and North America. The article also discusses the public health implications, economic costs, and burden on healthcare systems resulting from increased asthma incidence due to PM exposure. Additionally, it reviews international efforts to mitigate transboundary air pollution, including the CLRTAP, the ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution, and the Stockholm Convention. Despite progress, challenges such as insufficient monitoring, inconsistent enforcement, and the emergence of new pollutants underscore the need for enhanced global cooperation, research, and policy enforcement. Addressing these challenges is crucial for reducing the burden of asthma and improving public health outcomes worldwide.

The Right to Education and its Availability in the Autonomous Republic of Adjara

Nikoloz Megrelishvili *Grigol Robakidze University*

Georgia

Correspondence Email: nmegrelishvili@yahoo.com

The right to education is an important constitutional human right. Ensuring access to the right to education in Ajara and the responsibility of the executive authorities with it is a subject of discussion by the society and professional circles. In order to exercise the right to education for citizens registered in the territory of the Autonomous Republic of Ajara, the relevant governmental bodies create programs and sub-programs. Pre-school educational, secondary, and higher educational institutions, without the financial support of the state, depending on the current needs, will not be able to lead educational activities independently. Therefore, it is necessary to establish control over the implementation of programs and sub-programs and increase its quality. In mountainous Ajara, the problem is the lack of modern technical and communication means, the shortage of labor resources (teachers and educators). In some rural schools, one teacher teaches several subjects. This problem will be eliminated by the establishment of a graduate student by a higher educational institution in a high mountain village school. Based on the current problems (poverty, shortage of staff, foreign institutions taking Georgian youths to study and their targeted financing), we consider it expedient to enroll a high school graduate from Ajara mountainous villages in a higher educational institutions. To conclude, the above-mentioned problems can be solved by joint work of the governmental bodies and educational institutions. In this paper the results of the activities carried out by the governmental bodies of the Autonomous Republic of Ajara are studied and suggested relevant recommendations.

Keywords: Right to Education; Autonomous Republic of Ajara, Programs; Sub-Programs

Aging and Digitalization through the Eyes of Under 65 Aged People: Joining the Herd or Being Excluded from the Herd?

Nuran Öze Arkin University of Creative Arts and Design

Northern Cyprus

Correspondence Email: nuran.oze@arucad.edu.tr

Developing technology has not only affected production, transportation, communication, and various industrial areas in the world but has also touched and transformed every aspect of life. Improvement in technology and the aging population in the world are two major changes facing the twenty-first century. The points where these changes intersect which are named digitalization and aging have been addressed by researchers and academicians worldwide, primarily in various academic disciplines related to health sciences, and gerontology has emerged as a branch of science. As the sociological dimensions of aging have been recognized, it has also attracted the attention of researchers in the field of study of social sciences, and social gerontology has emerged. The development of digital technologies and the increase in the aging population, aging, and technological problems have led to the emergence of the concept of socio-gerontechnology and have begun to be addressed under the name of digitalization and aging studies in humanities and social sciences. This study addresses digitalization and the use of technology in old age under the main title of socio-gerontechnology. In this study, where the storytelling research method was applied, non-elderly individuals were asked to tell about their experiences with the use of technology by older individuals. These stories were categorized into two basic themes techno-optimist and techno-pessimist. Then, interesting anecdotes were shared from the story sections of the participants related to both categories by using these real-life stories by narrative analysis technique. According to the research findings, it was seen that in many of the stories told about people over the age of 65, some difficulties encountered by the elderly regarding the use of technology were called funny by the participants. In some examples, it was determined that people in the elderly category adapted to the use of technology without any problems and continued their lives. The most general result was that even elderly individuals who resisted technology very much tried to catch up with technological developments after a while, if not completely.

Rural Tourism – A Buzz Word for Sustainable Development

Om Krishan Gunjal *University of Kota*
Anukrati Sharma *University of Kota*
Sidar Atalay Şimşek *Batman University*

India

Correspondence Email: dr.anukratisharma@gmail.com

Rural tourism, also known as countryside tourism, has gained prominence as a key component of sustainable development strategies worldwide. A type of tourism known as "rural tourism" takes place in rural regions and showcases the intricate patterns of the rural environment, economics, and history. Rural tourism, which includes activities such as sightseeing, farm tourism, agri-tourism, ecotourism, and community-based tourism, features several distinctive characteristics. People from different cultures, religions, languages, and lifestyles will come together through rural tourism, broadening their outlook on life. Urbanites periodically feel the need to escape their monotonous city lives due to the difficulties that come with living in a city, as well as their impassivity and distance from the natural environment. In this situation, rural areas appear to be the perfect setting for decompressing and offering a chance to reintegrate into a more basic way of life that allows for relaxation and complete tranquility for a while. Rural tourism is a key tactic for encouraging rural development and lowering poverty. Also, it can be an opportunity for rural communities to diversify their economies and revitalize territories. For rural tourism, sustainable development means balancing economic benefits with the preservation of cultural heritage and natural landscapes, ensuring that tourism contributes positively to the local community and environment. Therefore, the aim of this study is to present the concept of the rural tourism and sustainable development with the increase in demand of new experience by the travellers. The study is based on the review of the literature, analysis of secondary sources like websites, blogs, social media, research paper and articles published by other researchers and official documents.

Keywords: Rural tourism, Sustainable Development, Growth, Tour Operators, Agriculture, Tourist activities, Eco-tourism

Sustainable Tourism: Economic and Environmental Impacts with Special Reference to Cultural Tourism

Puwanendram Gayathri *University of Sri Jayewardenepura*
Sidar Atalay Şimşek *Batman University*

Sri Lanka

Correspondence Email: pgayathri@sjp.ac.lk

This study “Sustainable Tourism: Economic and Environmental Impacts with Special Reference to Cultural Tourism” explores the promotion of sustainable cultural tourism in Sri Lanka, focusing on its economic and environmental impacts. Sri Lanka, rich in cultural heritage, has significant potential to develop and promote cultural tourism that aligns with sustainability principles. This empirical study will enable the identification of historical values to promote Sustainable Cultural Tourism attractions in Sri Lanka. It is necessary to identify existing sustainable practices in Sri Lanka’s cultural tourism. The problem of this study refers to the lack of active participation and unawareness of sustainable cultural tourism among custodians of cultural sites, community members, public officials, and even policymakers and developing a sustainable tourism policy framework for cultural tourism. The research highlights the current challenges, including the lack of active participation and awareness among custodians of cultural sites, community members, and policymakers. Through qualitative and case study-based thematic analysis, the study analyzes existing sustainable practices and offers solutions for improving visitor management, sustainable tourism development, and community participation. The findings reveal that while local government authorities and private organizations collaborate effectively in certain areas, there is a need for comprehensive policy frameworks to enhance the economic and environmental development of sustainable cultural tourism. The study’s outcomes include the identification of global best practices and the development of a policy framework aimed at fostering sustainable tourism in Sri Lanka. This research contributes to the understanding of how cultural tourism can be managed sustainably, ensuring the preservation of cultural heritage while promoting economic and environmental development. Key Words: Economic and Environmental Development, Sustainable Cultural Tourism, Sri Lanka, Community Participation, Visitor Management

Rational Use of Natural Resources and Environmental Policy in Agritourism

Rusudan Kvaratskhelia *ALTE University*

Georgia

Correspondence Email: rusa.kvaratskhelia@gmail.com

Wise use of natural resources and environmental policy in agritourism. Mismanagement of tourism results in many damages caused to villages, protected areas and forests. Ecotourism demands a comprehensive systemic thinking and a systemic approach to development, which is in the single pillar of sustainable development: environmental, social-cultural and economic. Ecotourism provides tourists with an authentic experience to share, benefits local communities, and benefits economic prosperity; At the same time, it ensures the preservation of natural and cultural heritage during environmental preservation. Georgia's ecotourism strategy 2020-2030, one of the strategic goals is to avoid excessive use and destruction of ecotourism resources. Agritourism, as one of the types of ecotourism, allows tourists to live in the village, in the house of a peasant and a farmer, they are given the opportunity to live the way of life there. This is where the environmental environment should be, where both host and hospitality are caught on air and water pollution, solid waste management, biodiversity, ecosystem management, biodiversity protection, natural resource protection, wildlife and endangered species; Pesticides and many other industrial wastes are not sure. In general, this will help to avoid impacts on the biophysical environment and natural resources, and to ensure that changes in the environment do not also have an impact on humans. The paper reports a planning plan for one agritourism facility, which takes into account the environmental impact and capacity assessment. Development of separate institutional capacities of the aggregate works reasonably and effectively: creation of practical mechanisms of the aggregate.

Financial Globalization and Economic Policy: A Historical Perspective

Sermin Sarica *Istanbul University*

Turkey

Correspondence Email: <mailto:sermins@istanbul.edu.tr>

The dismantling of legal and de facto barriers to international capital flows, particularly following the 1980s, has led to a dramatic surge in cross-border capital movements. This increased mobility has afforded policymakers in national economies the opportunity to access external financing sources to meet their economic objectives. However, to attract these capital inflows, countries have been compelled to implement significant reforms in their domestic economic policies, aligning them with the new rules of the global financial landscape. A notable consequence of this transformation has been the erosion of national policymakers' autonomy in conducting independent monetary and fiscal policies. Furthermore, the heightened integration of economies into the global financial system has rendered them more susceptible to external shocks and crises originating in international markets. Economic policy, a cornerstone of macroeconomic management, is comprised of two primary instruments: monetary policy and fiscal policy. Monetary policy, implemented by central banks, involves the strategic manipulation of the money supply and interest rates to achieve predetermined economic objectives. Through measures such as open market operations, discount rate adjustments, and reserve requirements, central banks endeavor to influence the availability and cost of credit, thereby impacting aggregate demand, inflation, and economic growth. Fiscal policy, on the other hand, is enacted by governments and entails the utilization of expenditure, taxation, and borrowing policies to attain key macroeconomic goals. These objectives typically encompass ensuring full employment, promoting equitable income distribution, and fostering sustainable economic growth and development. In conclusion, this research significantly advances our comprehension of the efficacy of fiscal policy, particularly within the context of an increasingly interconnected global financial system. By meticulously examining the existing literature, this study provides a comprehensive analysis of the evolving relationship between financial globalization and the interplay of fiscal and monetary policies. Through a rigorous exploration of empirical evidence and theoretical frameworks, this research offers valuable insights into the factors that influence the effectiveness of fiscal policy in stimulating economic growth and managing macroeconomic imbalances. Moreover, it sheds light on the complex interplay between financial globalization and the coordination of fiscal and monetary policies, highlighting the challenges and opportunities that arise in a globalized world.

JEL Codes: E61, E62, F30

Keywords: Financial globalization, Economic policy, Monetary policy, Fiscal policy

Smart Circular Economy: A Bibliometric Analysis of Trends in the Literature

Sevda Mutlu Akar *Bandırma Onyedi Eylül University*

Turkey

Correspondence Email: sevdamutluakar@gmail.com

The purpose of this study is to analyze the bibliometric characteristics of studies in the literature on the term "smart circular economy." In this context, the study aims to develop a conceptual framework for the term "smart circular economy" based on quantitative data from the literature and to identify research trends related to this term. The analysis unit includes various types of works published between 2018 and 2024 (up to August 14), indexed in the Scopus database, and the VOSviewer program was used for visual mapping. The analysis revealed that a total of 729 works are related to the term "smart circular economy." These studies were examined in terms of authorship, keyword usage, citation, and geographical distribution. According to the results, the majority of works were published in 2024 (238 works) and 2023 (260 works). The most prolific authors were identified as Fraga-Lamas, P. (9 works), Acerbi, F. (8 works), and Kumar, A. (8 works). The largest share of publications was research articles (457 works). In terms of research fields, engineering (275 works), business, management, and accounting (269 works), and environmental science (263 works) were the most prominent. The geographical distribution analysis showed that India (138 works) leads in the number of publications, followed by the United Kingdom (103 works) and Italy (91 works). The most frequently used keywords in publications related to "smart circular economy" include "circular economy" (282 occurrences), "sustainable development" (179 occurrences), "sustainability" (158 occurrences), "industry 4.0" (118 occurrences), "internet of things" (68 occurrences), "digitalization" (67 occurrences), "decision making" (64 occurrences), "artificial intelligence" (58 occurrences), "industry 5.0" (52 occurrences), and "digital technologies" (47 occurrences).

Keywords: Smart Circular Economy, Sustainability, Sustainable Development, Digital Technologies, Artificial Intelligence

Advancement Through Technology – Role Of VR And AR In Education Industry

Shruti Arora *University of Kota*
Sidar Atalay Şimşek *Batman University*

India

Correspondence Email: shruti11mehta@gmail.com

This study pronounces how educational institutions, through technology advancement like virtual reality and augmented reality, can catalyse transformation and sustainable development around the globe and how students and teachers can intermingle with each other through AR and VR through systematic review of literature. The use of technology in school education can be very helpful for children or in case of higher studies for college students for better learning experiences. Still, at many places, the traditional teaching practices have not changed yet like less about practical knowledge and imagination. There is a need to provide better and improved education to children, who are the future of the country. Therefore, technological advancement like virtual reality (VR) and augmented reality (AR) have the ability to make learning experiences more interactive and engaging, which can help to keep students interested and motivated. AR/VR applications allow for learning in the classroom with the visualization of concepts, which make students learn easier for example medical student can practice surgical procedure or helps to interact with the visual objects that appear in the same space in real-time and are related to the real world. VR-based recreations offer a safe and controlled environment for students to develop skills, decision-making abilities, and critical thinking.

Keywords: Technology, Virtual Reality, Augmented Reality, Education Industry, Digitalization

Important Directions of Analysis of Generation and Extraction of Financial Resources of Enterprises in Modern Conditions

Sonia Chechelashvili Holy Tbel Abuserudze Educational University of the Patriarchate of Georgia

Georgia

Correspondence Email: biababeibi@mail.ru

In the work, the main sources of generating and obtaining financial resources at the level of enterprises and organizations are presented with appropriate logic and sequence. For greater clarity of the issue, the understanding and role of finance in management and business is discussed. It is suggested that not only business start-ups should understand the fundamental importance of finance, but society as a whole should be educated in financial matters, which is called financial literacy. It allows to manage the business wisely and what knowledge is needed. Knowledge of what financial resources are required for any stage of production and service and where they should be found. In this regard, the importance and promotion of the country's monetary and credit policy for business management and normalization is presented. The paper discusses a system of financial indicators, the reception and control of which allows production organizations to constantly control an important category of finance - profit. The main directions of using the index method of profit making and analysis in modern conditions are presented and relevant conclusions are made. In order to confirm the importance of the issue discussed in the paper, at the beginning, the wise sayings of important world classics on the need to know finance, money and financial literacy, which will contribute to the country's long-term financial stability and reliable dependence on its own financial resources, are cited. The main keywords are used in the paper: finance, financial literacy, financial volumetric and relative indicators, profit, profit level, index method, analysis.

Violence and Precariousness, Features of Journalistic Labor in Zacatecas, Mexico.

Sonia Valenzuela de Casas *Autonomus University of Zacatecas*
Armida Concepción García *Autonomus University of Zacatecas*

México

Correspondence Email: armisgarcia@uaz.edu.mx

"This document is the result of the research work called "Violence and precariousness, features of journalistic work in Zacatecas, Mexico". Its objective is to demonstrate that there is an inseparable relationship between violence and precariousness that conditions the characteristics of journalism in the Zacatecas region, which distinguishes it from other parts of the country. Starting from the assumption that the relationship between violence and precariousness is inseparable and both respond to the form of organization of the capitalist economic and political system that positions the press worker as an agent that resists not only with a bourgeois class that subjugates it but with a hegemonic block that dominates it and that reproduces itself through ideology; a fundamental part of this struggle is due to the fact that the journalist is part of the ideological construction, therefore the voices. Those voices that contribute to the hegemonic ideological construction are rewarded while journalists who deconstruct it receive in return forms of violence and precariousness. In this first stage, the category of work and its violent character is placed at the center. First, two classifications of the violent character are identified according to their capacity: violence directed towards the worker and another to resist. The tendency is clear and is observed through different perspectives over time, a decrease in the capacities of the worker and subjugation through the current characteristics of work where informality, insecurity and precariousness dominate, likewise ideology is identified as a mechanism to reproduce violence directed towards the worker. The violent and precarious condition is not exclusive to the journalist, but is aggravated by the double capacity of agency of the journalist as a worker capable of demanding improvements to his conditions and those of others due to the communicative power of his work. It also offers a discussion on quantitative studies on the working conditions of journalists, when we travel around different parts of the world we observe that there is greater tension in conflict zones, but Latin America stands out for the different forms of violence directed at journalists, this area of the world is the one with the highest number of exile, harassment and harassment. However, Mexico is placed as the area in the world without a declared war where the highest number of murders of journalists are committed and its impunity rate exceeds 90 percent of the cases. Journalists in Mexico earn less than two minimum wages, work long hours, have two or more jobs and most of them claim to have been victims of an aggression because of their work. This paper is committed to an explanation of the conditions of journalists from the critical theories of development that will help to seek improvements in one of the most important aspects of their work.

"

Batumi Boulevard on the Trace of the 143 Years History, Management Challenges of Cultural Heritage

Sophio Lazishvili *Batumi Boulevard*

Georgia

Correspondence Email: s.lazishvili@gmail.com

Batumi Boulevard has been one of the most important attractions of the city since its foundation until today, which along with a recreational destination, connection with the sea, has become an established and indispensable place for human interaction with nature for almost a century and a half. Seaside Boulevard is unique in its history, location and significance. It plays a big role in the life of the residents of Batumi. The history of the visiting card of the region "Batumi Boulevard" begins in 1881, when the city of Batumi, under the influence of the Russian Empire, enjoyed the status of "Porto-Franco" and with its first-class harbor played a leading role in the transit trade of Transcaucasia and Central Asia. Initially, two alleys were planted on the boulevard, its further expansion became possible in 1895, when the sea receded and thus the area of the beach increased. By 1897, the total area of the boulevard was 11,790 square meters. Since 1987, Batumi Boulevard has been a monument of national importance of Georgian horticultural art, which was formed from the beginning as a European-style park, which has preserved to this day elements characteristic of French horticultural art.

Integrating AI in Legal English Classroom

Tamar Dolidze Grigol Robakidze University

Georgia

Correspondence Email: t.dolidze@gruni.edu.ge

This abstract explores the potential of integrating artificial intelligence (AI) tools into legal English classrooms. It argues that AI can significantly enhance language learning by providing personalized feedback, automating repetitive tasks, and offering immersive learning experiences. The abstract discusses specific AI applications like grammar checkers, language translation tools, legal research assistants, and interactive simulations, highlighting their potential to improve vocabulary acquisition, legal writing skills, and understanding of legal concepts. The abstract acknowledges potential challenges such as ethical considerations around AI bias, data privacy, and the need for teacher training and curriculum adaptation. It concludes by advocating for a thoughtful and responsible approach to integrating AI in legal English education, emphasizing its potential to transform the learning process and prepare students for a future legal profession increasingly reliant on AI technology.

Historical Forms of World Order and the Process of Forming A New World Order

Tamar Kiknadze *Georgian Technical University*

Georgia

Correspondence Email: tamara_kiknadze@yahoo.com

The concept of "World Order", which has gained special relevance in political science since the collapse of the Soviet Union, is used to discuss changes in the balance of power in the international political arena. As the world historical events show, this paradigm develops in parallel with important global events and creates a big picture of world politics. "The New World Order" marks a new period of history, which confirms a dramatic change in the world political space and a change in the balance of power in international relations. Our aim is to examine the origins of this concept, the historical forms of world order, and the narratives of "The New World Order". The paper focuses on the orders in different historical periods and order established in the 20th century, which divided the world into spheres of influence and significantly determined the events taking place in the wake of globalization in the 21st century and the processes of establishing "The New World Order". It was a product of the intense geopolitical, economic and ideological conflict between the United States of America and the Soviet Union during the Cold War. The creation of NATO and the Warsaw Pact, the Berlin crisis (1948-1949), the creation of the German Democratic Republic and the Federal Republic of Germany (1949), the crisis in Korea, Vietnam, Hungary, Czechoslovakia and, etc. A consistent analysis of the above-mentioned processes reveals that the world order, which spans several centuries, is formed along with the development of society and undergoes a transformation on a global scale at different stages. The system of international relations established after the end of the "Cold War" and the collapse of the Soviet Union envisaged the implementation of an effective collective security mechanism. In other words, "The New World Order" would lead to a world free from the threat of terrorism, striving for justice and peace, harmonious coexistence of East-West and North-South. Fukuyama even predicted the end of history. But these vague phrases actually meant more cooperation between the great powers, an increased role of the United Nations and a greater importance of international law. The formation of the modern international political order, like previous orders, turned out to be a painful process. It is formed at different hierarchical levels - from global to sub-regional. In any case, as a result of the interaction of the leaders, a certain international order is being formed (the actors are primarily sovereign states). The ongoing war in Europe between Russia and Ukraine, conflicts in the Middle East and other hostilities represent a process of challenges, confrontations and bargaining, each of which in its own way threatens the international order and painfully shapes the new world order.

Key words: World Order, The New World Order, Cold War, modern international political order

Online Learning: Development and Challenges in Georgia's Higher Education System

Tamar Tavkhelidze *Grigol Robakidze University*

Georgia

Correspondence Email: t.tavkhelidze@gruni.edu.ge

The primary aim of this research is to thoroughly examine and illuminate both the positive and negative aspects of online learning, with a particular emphasis on its current state within Georgia. By exploring the adoption and evolution of online education in Georgia, the study seeks to provide a comprehensive understanding of its impact, benefits, and potential drawbacks. To achieve this, a comparative analysis has been conducted, examining the approaches of educational systems in Georgia and foreign countries towards online learning. The article discusses the approaches taken by Georgian legislation regarding restrictions and rights related to online education, as well as the current state of affairs. It examines how the legal framework has evolved to address these issues, considering both the challenges and opportunities in the context of online learning in Georgia. The study further explores the potential of implementing an online education system in Georgia to create opportunities for young people and individuals from diverse social backgrounds to access international education. This initiative is poised to break down barriers to education, making it more accessible to students across the country, regardless of socioeconomic status. By providing broader access to international programs and courses, the online system aims to empower students to expand their knowledge, skills, and perspectives, ultimately enhancing their career prospects and contributing to the development of a more educated and globally connected society in Georgia.

Keywords: educational system, online education, comparative analysis, legislative bill,

The Importance of Authenticity for the Development of Rural Tourism

Temur Zoidze *Grigol Robakidze University*
Teona Zoidze

Georgia

Correspondence Email: trainingwest2012@gmail.com

It is important to preserve the existing antiquities for the development of rural tourism. In addition to resting in a calm and peaceful environment, the visitor is interested in getting to know the authentic houses, auxiliary buildings and authentic ethnographic samples. In this regard, the highland villages of Adjara are interesting. In the two-story wooden houses still preserved here, the customary rules, customs and history of the local residents can be clearly seen.

India's Geopolitical and Geoeconomic Motives for Reviving the Spice Route

Valeri Modebadze *Georgian Technical University*

Georgia

Correspondence Email: modebadzevaleri07@gtu.ge

This article describes India's geopolitical and geoeconomic motives for reviving the spice route. As India's economic potential continues to grow and its global economic influence expands, the country is seeking to play a more active and assertive role in international politics. The development of the new spice route aligns with India's broader geopolitical and geoeconomic objectives. The India-Middle East-Europe Corridor (IMEC) aims to connect India to the resource-rich Middle East and the advanced economies of Europe. This intercontinental trade route can serve as conduits for the dissemination of Indian cultural products, ideas, and values, allowing India to project its soft power and expand its sphere of influence beyond its immediate neighborhood. Through this ambitious project, India is seeking to translate its growing economic power into greater geopolitical influence and a more prominent role in international affairs.

PROCEEDINGS

CONTEMPORARY TRENDS IN ELECTRONIC WORD-OF-MOUTH MARKETING FROM THE ONLINE REPUTATION MANAGEMENT PERSPECTIVE

Irakli Abashidze (Grigol Robakidze University, Georgia)

E-mail: irakli.abashidze02@gruni.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0011-6279>

Abstract.

This paper reviews contemporary trends in electronic word-of-mouth (eWOM) marketing from the perspective of online reputation management (ORM). It highlights the dual nature of eWOM, presenting both opportunities for brand enhancement and risks of reputational damage. The objective of this study is to analyze how businesses can leverage eWOM opportunities and implement effective ORM strategies. Results indicate that businesses that effectively manage eWOM and ORM can achieve significant improvements in brand perception, customer engagement, and overall market performance. The study also concludes that sustainable growth in the modern economic landscape requires businesses to stay updated with technological advancements and continuously adapt their ORM strategies. It provides a roadmap for businesses to enhance their marketing communications and reputation management efforts.

Keywords: eWOM marketing, Online reputation, ORM

1. INTRODUCTION

Contemporary marketing communications are significantly influenced by discussions and reviews within online platforms. Consequently, businesses are compelled to adopt strategies and approaches that consider the specific characteristics of intensive, multilateral communication across various platforms of Web 2.0. eWOM significantly impacts various stages of the consumer decision-making process and purchase intentions (Verma & Yadav, 2021, p. 112). Furthermore, user-generated content (UGC) is a crucial aspect to consider in planning and managing communications through digital channels. Its potential to reach vast audiences limits businesses' ability to maintain unilateral and biased communication with customers.

eWOM is a constantly evolving phenomenon in marketing communications that presents risks and, simultaneously, offers immense opportunities for businesses. It effectively fosters brand communities and subsequently influences product judgment (Gvili & Levy, 2018, p. 29). Companies must capitalize on the opportunities presented by eWOM and UGC to ensure their competitiveness and sustainability in communications management. These elements are integral components of the Web 2.0 ecosystem, where consumers are highly informed, demanding, and judgmental. Businesses navigate marketing communications in a fluctuating and unpredictable online environment. Therefore, they must contend not only with their direct competitors but also with the dynamic nature of the online environment of Web 2.0 platforms, where the dissemination of information knows no bounds.

ORM strategy can be regarded as the primary approach to leverage the opportunities presented by eWOM and mitigate risks. Negative eWOM has the potential to harm brand reputation and sales (Rahmani et al., 2020, p. 110). Hence, ORM serves as one of the key tools to prevent PR crises and uphold a positive reputation for a business. It enables businesses to monitor online discussions about their company, identify potential sources of complication, and promptly take necessary measures to safeguard the brand.

It is noteworthy that utilizing ORM systems is essential for both short-term marketing objectives and long-term branding purposes. In doing so, a business can formulate a response that mitigates any adverse effects on the audience of the online brand community (Herhausen et al., 2019, p. 2). One of the primary

attributes of both eWOM and ORM tools is their rapid evolution regularly. Marketing managers must stay up-to-date with all technological and methodological trends to sustain competitiveness. Thus, the issue is of high importance to research and draw respective conclusions.

The objective of the study is to analyze the issue through the lens of contemporary trends, enabling the utilization of eWOM opportunities and the mitigation of its threats by employing modern ORM tools.

Methodology: Literature review, observation and secondary data analysis are used to examine various aspects of eWOM and ORM. Both qualitative and quantitative data are used to reach the intended results.

Results: Conclusions and practical recommendations are elaborated concerning ORM strategy within the eWOM marketing management process.

2. CHARACTERISTICS OF EMERGING PLATFORMS IN eWOM

A wide array of platforms is available for businesses to leverage the opportunities of eWOM. It is significantly more intricate than traditional WOM exchanges, constituting a multilayered system of players and structures (Pyle et al., 2021, p. 146). In this context, UGC emerges as the primary driving force of eWOM, which, alongside opportunities, can pose significant risks to a company's reputation (Nisar et al., 2020, p. 2). Nevertheless, embracing various innovations of emerging platforms in eWOM is imperative for businesses, not optional. For instance, blogs represent one of the most prevalent platforms for UGC. Moreover, blogs themselves are highly transformative and multifaceted platforms of Web 2.0. Users can engage in blogging through video portals, mobile device platforms, owned websites, or social media. The latter presents substantial challenges for organizations as they develop strategies within this new paradigm (Dwivedi et al., 2021, p. 1). Each of these platforms undergoes continuous evolution, both technically and in terms of audience engagement.

Online reviews in eWOM are one of the central issues to consider. The dependence of consumer decisions on reviews progressively increases over time. Consequently, audience behavior becomes more informed, demanding, and complex. Information adoption in eWOM entails the reception, evaluation, internalization, and utilization of information shared through online platforms, ultimately influencing consumers' beliefs, attitudes, and behaviors (Ilieva & Boteva, 2023, p. 67). Moreover, industry-specific review platforms are gaining traction. Consumers can access targeted and potentially more credible reviews relevant to their specific needs. Businesses within these niches should actively monitor and engage with reviews on these platforms. This transformative nature of the online environment compels businesses to view online reviews as a core element of their eWOM management.

Opportunities presented by eWOM are not exclusive to large brands; small businesses can also capitalize on them in their strategies to enhance competitiveness. In this context, viral marketing techniques can augment a small business' marketing outcomes, emerging as a potent source of social influence (Nguyen & Chaudhuri, 2019, p. 39). Additionally, influencer marketing stands out as one of the most rapidly evolving strategies for cultivating positive eWOM, facilitating viral dissemination of information across digital communication channels. Unlike UGC, Influencers' eWOM carries the weight of their authority and is expected to offer a compelling demonstration to substantiate their affective stance and endorse evaluative arguments (Zhou et al., 2021, p. 11). Capitalizing on social media's ability to address consumer conformity tendencies, influencer marketing emerges as a highly effective tool for managing eWOM.

The merging of social media and e-commerce through platforms like TikTok Shopping and Instagram Live Shopping creates a unique space for eWOM. Live product demonstrations, influencer endorsements, and interactive chats can lead to real-time purchase decisions influenced by eWOM dynamics.

Furthermore, businesses are adopting an omnichannel approach to respond to eWOM across various platforms (social media, review sites, etc.) ensuring consistent messaging and timely responses.

Technologies like Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML) are also the latest trends to analyze sentiments in online conversations, personalize eWOM experiences, and automate basic customer service interactions related to eWOM inquiries. These technologies can significantly boost the efficiency of eWOM management for a business. Besides, these technologies and approaches can be used for ORM purposes. Businesses can utilize AI-powered social listening tools to track brand mentions and online conversations, allowing them to identify potential reputational issues and opportunities for engagement with eWOM discussions.

Businesses are urged to adopt the latest trends, technologies, methodologies, and platforms of Web 2.0 and eWOM. These developments have facilitated the emergence of brand communities, directly influencing purchase intention, fostering brand loyalty, and generating positive eWOM (Donthu et al., 2021, p. 767). Positive discussions wield considerable influence over the formation of opinions and attitudes, thereby significantly shaping future consumer engagement and behavior.

3. CONSUMER ENGAGEMENT AND BEHAVIOUR

Post-purchase actions, such as reviews and product evaluations, are increasingly prevalent among consumers. Consequently, online reviews, as a prominent form of eWOM, play an integral role in the online environment (Gottschalk & Mafael, 2017, p. 89). Statistical data unequivocally illustrate this trend: 90% of consumers read online reviews before visiting a business; 74% of consumers identify word-of-mouth as a key influencer in their purchasing decision; 92% of consumers trust products that have been recommended by others, even if they don't know them; Word of mouth influences purchasing decisions up to 50% in the general market; Brands rated by users as highest in quality generate 3X more word-of-mouth than low-quality rated brands. (Lindner, 2024). As a result, eWOM and consumer engagement emerge as primary focal points of marketing policies.

The degree of intensity of consumer participation in online reviews and discussions varies significantly among individual consumers. Several factors influence the motivation to write a review, rate a product, or engage in online discussions: company performance, peer influence, intrinsic motivations, or a combination thereof. Companies can leverage eWOM by identifying factors that motivate customer engagement and by analyzing the impact of these comments. However, eWOM also presents a liability due to its inherent lack of control over companies (Leong et al., 2021, p. 145). Furthermore, the dynamic nature of Web 2.0 characteristics, coupled with evolving consumer behavior patterns facilitated by technological advancements, amplifies the influence of eWOM on brand perception.

It is also imperative to underscore that consumers wield a sense of empowerment over companies' actions and decisions. They leverage Web 2.0 platforms to voice their expectations, impressions, and even emotions, directly influencing brand reputation. Consequently, consumers emerge as pivotal actors in eWOM communication (Liu et al., 2024, p. 5). Web 2.0 has fostered enhanced social relationship dynamics between businesses and consumers. They occupy a central position in the marketing process (Ramadan, 2023, p. 1906). Moreover, they exhibit a keen awareness of the intricacies of a business' marketing communication strategies. Companies must acknowledge the high level of consumer competence and factor it into their decision-making processes.

It is apparent that Web 2.0 presents both opportunities and threats. As already mentioned, businesses lack direct control over the dissemination of information on various online platforms, posing reputational risks. On the other hand, positive eWOM has the potential to significantly boost brand awareness and reputation. Despite this characteristic of Web 2.0, a well-developed eWOM strategy can enable companies to indirectly

influence online audience actions. Communication management plays a key role in this process. When communicating with a larger audience, likely consisting mostly of out-group members, individuals have a greater desire for impression management (i.e., self-enhancement), which, in turn, boosts positive eWOM sharing (Kitirattarkarn et al., 2021, p. 9). Mass audiences online often exhibit conformist inclinations, fostering the growth of a positive brand image on a large scale. Consequently, a business can obtain an extremely valuable asset – online audience loyalty with the potential to convert into tangible assets.

Along with opportunities, reputational risks on online platforms can undermine a brand's reputation. A full-scale PR crisis may occur if a business fails to respond to potential complications arising from negative eWOM. Therefore, constant monitoring of online platforms is crucial for the timely detection of possible complications. Brands are also interested in monitoring eWOM because it is visible to other consumers, who may support and engage with negative posts (Gerrath et al., 2023, p. 4). Moreover, negative discussions have the potential to involve more consumers than positive discussions due to their stronger emotional influence. Consumers, as members of mass audiences, are prone to exhibit collective self-defensive traits that manifest in mutual support. This can be expressed through writing critical blog posts, reviews, and comments, giving the lowest possible ratings to a business on various platforms. Hence, it is vitally important for businesses to implement an ORM strategy to avoid or, at least, mitigate reputational damage.

4. ORM AND RESPONSE STRATEGY

One of the core principles of managing contemporary marketing communications through digital channels is that it is not unilateral or bilateral but a multilateral process characterized by high intensity. To increase its efficiency, implementing ORM strategies and tools is crucial. By using methods of social listening, businesses can track sentiments, discussions, and behavior of existing and potential customers. Utilizing the latest technological advancements can bring multiple benefits. For example, AI-powered tools and machine learning algorithms can analyze vast amounts of data related to eWOM and ORM. These technologies help brands gain deeper insights into consumer sentiment, identify emerging trends, and predict potential reputation threats.

A comprehensive monitoring of target audiences is one of the main aspects of an ORM strategy. Identifying audience motivations to engage in eWOM can provide valuable insights. Consumers engage in eWOM communication for multiple reasons, including altruism, self-enhancement, and social benefits. This leads to a huge volume of eWOM content on online platforms (Verma et al., 2023, p. 2). As the volume of generated content increases, implementing ORM systems becomes more necessary to manage reputational risks, thereby achieving the main goal: avoiding negative and generating positive eWOM.

Data analytics can provide valuable insights into consumers' sentiments and opinions (Gregoriades & Pampaka, 2020, p. 2). It is a necessary prerequisite for dealing with negative eWOM. Sentiment analysis is the primary focus in this process as it determines the nature of audience behavior. Moreover, sentiment analysis of customer reviews is an effective method to analyze mass online product reviews (Sun et al., 2019, p. 68). Data obtained from sentiment analysis allows a brand to increase the efficiency of the marketing communication process and inform future decisions.

Content marketing serves as a key strategy for fostering positive eWOM on social media platforms, ultimately contributing to overall brand health. Brand health, a crucial performance indicator, reflects how effectively a brand resonates with a specific market or audience (Hasani et al., 2023, p. 28). As a facet of brand communication, content marketing focuses on creating valuable information that addresses consumer needs (Asnawati et al., 2022, p. 83). This valuable content can incentivize positive discussions and ultimately benefit brand reputation. In essence, content marketing can motivate customers to engage in positive eWOM behavior, such as writing positive reviews.

Complementing online discussion monitoring, active participation is another essential element of an effective ORM strategy. Maintaining an ongoing dialogue with existing and potential customers can foster positive eWOM. This process necessitates adhering to brand identity standards and utilizing an appropriate tone of voice. Responding to both positive and negative discussions demonstrates a commitment to customer engagement. Such proactive involvement fosters positive brand awareness by showcasing the company's responsible nature. Consequently, a brand can leverage these positive perceptions, expectations, and customer behaviors to achieve marketing objectives.

Multilateral communication strategies can encompass influencer marketing tactics, with influencers demonstrably generating positive brand sentiment among large audiences. Their status as trusted sources of information fosters message diffusion and impact (Jiménez-Castillo & Sánchez-Fernández, 2019, p. 366). Micro-influencers, particularly, represent a compelling strategy due to their high-impact potential. Despite having a relatively small follower base (typically below 100,000), they often boast superior engagement rates and cultivate strong connections with niche audiences. Furthermore, followers tend to perceive micro-influencers as more relatable and trustworthy compared to their mega-influencer counterparts. Finally, incorporating micro-influencers into communication strategies offers a more cost-effective approach.

Finally, ORM serves as a critical tool for mitigating negative eWOM. A core principle for preventing reputational damage lies in early detection and swift intervention. ORM systems empower brands to monitor ongoing online conversations and take appropriate action. This necessitates a continuous monitoring process. Nevertheless, the inherently unpredictable nature of the Web 2.0 environment presents a constant risk of full-blown PR crises. Consequently, a well-defined anti-crisis strategy is essential for managing brand communications within online platforms.

5. CONCLUSION

eWOM and ORM are crucial aspects of managing brand reputation in today's digital marketing landscape. Both small businesses and large brands need to prioritize these areas to effectively communicate with their audiences. While the probability of negative eWOM might be smaller for a business with a limited online presence, even a single bad review can have a significant impact on customer trust, sales and reputation. Small businesses may require a different approach to ORM compared to large brands, but neglecting it altogether is a risk. Large brands, while somewhat more resilient to negative eWOM, still need to be proactive in managing their online reputation. A large-scale PR crisis can cause significant financial and brand damage.

Staying up-to-date with the latest technological and methodological developments in ORM is essential. AI-powered tools and machine learning algorithms can be used to analyze vast amounts of data related to eWOM and ORM. These technologies can provide businesses with deeper insights into customer sentiment, help identify emerging trends, and predict potential reputation threats. Data analytics is a core element of any eWOM and ORM strategy, informing marketing decisions. However, it's not just about the amount of data collected. Businesses need to be able to turn data into actionable insights that can be used to improve brand communication, customer engagement, and overall marketing effectiveness.

Last but not least, risk management and pre-developed crisis communication plans are essential for navigating the unpredictable nature of online communication. Through effective online reputation management, eWOM can be leveraged as a powerful competitive advantage.

REFERENCES

- Asnawati, A., Nadir, M., Wardhani, W., & Setini, M. (2022). The effects of perceived ease of use, electronic word of mouth and content marketing on purchase decision. *International Journal of Data and Network Science*, 6(1), 81-90. <https://doi.org/10.52677/ijidns.2021.10.001>
- Donthu, N., Kumar, S., Pandey, N., Pandey, N., & Mishra, A. (2021). Mapping the electronic word-of-mouth (eWOM) research: A systematic review and bibliometric analysis. *Journal of Business Research*, 135, 758-773. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.07.015>
- Dwivedi, Y. K., Ismagilova, E., Hughes, D. L., Carlson, J., Filieri, R., Jacobson, J., ... & Wang, Y. (2021). Setting the future of digital and social media marketing research: Perspectives and research propositions. *International Journal of Information Management*, 59, 102168. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102168>
- Gerrath, M. H., Mafael, A., Ulqinaku, A., & Biraglia, A. (2023). Service failures in times of crisis: An analysis of eWOM emotionality. *Journal of Business Research*, 154, 113349. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.113349>
- Gottschalk, S. A., & Mafael, A. (2017). Cutting through the online review jungle – investigating selective eWOM processing. *Journal of Interactive Marketing*, 37(1), 89-104. <http://dx.doi.org/10.1016/j.intmar.2016.06.001>
- Gregoriades, A., & Pampaka, M. (2020). Electronic word of mouth analysis for new product positioning evaluation. *Electronic Commerce Research and Applications*, 42, 100986. <https://doi.org/10.1016/j.elerap.2020.100986>
- Gvili, Y., & Levy, S. (2018). Consumer engagement with eWOM on social media: the role of social capital. *Online Information Review*, 42(4), 482-505. <https://doi.org/10.1108/OIR-05-2017-0158>
- Hasani, V. V., Zeqiri, J., Todorovik, T., Jaziri, D., & Toska, A. (2023). Digital Content Marketing and EWOM: A Mediation Serial Approach. *Business Systems Research: International journal of the Society for Advancing Innovation and Research in Economy*, 14(2), 24-43. <https://doi.org/10.2478/bsrj-2023-0010>
- Herhausen, D., Ludwig, S., Grewal, D., Wulf, J., & Schoegel, M. (2019). Detecting, Preventing, and Mitigating Online Firestorms in Brand Communities. *Journal of Marketing*, 83(3), 1-21. <https://doi.org/10.1177/0022242918822300>
- Ilieva, G., & Boteva, D. (2023). Effects of electronic word-of-mouth (eWOM) drivers on customers' behaviour. *Eastern Journal of European Studies*, 14(SI), 58-78. <https://doi.org/10.47743/ejes-2023-SI04>
- Jiménez-Castillo, D., & Sánchez-Fernández, R. (2019). The role of digital influencers in brand recommendation: Examining their impact on engagement, expected value and purchase intention. *International Journal of Information Management*, 49, 366-376. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2019.07.009>
- Kitirattarkarn, G. P., Tao, W., & Tsai, W. H. S. (2021). Intended audience and valence of electronic word-of-mouth on social media: a study of Dutch consumers. *Internet research*, 31(3), 990-1017. <https://doi.org/10.1108/INTR-03-2020-0133>
- Leong, C. M., Loi, A. M. W., & Woon, S. (2022). The influence of social media eWOM information on purchase intention. *Journal of Marketing Analytics*, 10, 145-157. <https://doi.org/10.1057/s41270-021-00132-9>
- Lindner, J. (2024). Word of Mouth Statistics: Market Report & Data. *Gitnux MarketData Report 2024*. <https://gitnux.org/word-of-mouth-statistics/>

- Liu, H., Jayawardhena, C., Shukla, P., Osburg, V. S., & Yoganathan, V. (2024). Electronic word of mouth 2.0 (eWOM 2.0) – The evolution of eWOM research in the new age. *Journal of Business Research*, 176, 114587. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2024.114587>
- Nguyen, H. T., & Chaudhuri, M. (2019). Making new products go viral and succeed. *International Journal of Research in Marketing*, 36(1), 39-62. <https://doi.org/10.1016/j.ijresmar.2018.09.007>
- Nisar, T. M., Prabhakar, G., Ilavarasan, P. V., & Baabdullah, A. M. (2020). Up the ante: Electronic word of mouth and its effects on firm reputation and performance. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 53, 101726. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2018.12.010>
- Pyle, M. A., Smith, A. N., & Chevtchouk, Y. (2021). In eWOM we trust: Using naïve theories to understand consumer trust in a complex eWOM marketplace. *Journal of Business Research*, 122, 145-158. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.08.063>
- Rahmani, S., Halim, R. E., Gayatri, G., & Furinto, A. (2021). The role of company reputation in mitigating negative word of mouth. *Business: Theory and Practice*, 22(1), 109-120. <https://doi.org/10.3846/btp.2021.12983>
- Ramadan, Z. (2023). Marketing in the metaverse era: toward an integrative channel approach. *Virtual Reality*, 27(3), 1905-1918. <https://doi.org/10.1007/s10055-023-00783-2>
- Sun, Q., Niu, J., Yao, Z., & Yan, H. (2019). Exploring eWOM in online customer reviews: Sentiment analysis at a fine-grained level. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 81, 68-78. <https://doi.org/10.1016/j.engappai.2019.02.004>
- Verma, D., Dewani, P. P., Behl, A., & Dwivedi, Y. K. (2023). Understanding the impact of eWOM communication through the lens of information adoption model: A meta-analytic structural equation modeling perspective. *Computers in Human Behavior*, 143, 107710. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2023.107710>
- Verma, S., & Yadav, N. (2021). Past, Present, and Future of Electronic Word of Mouth (EWOM). *Journal of Interactive Marketing*, 53(1), 111-128. <https://doi.org/10.1016/j.intmar.2020.07.001>
- Zhou, S., Barnes, L., McCormick, H., & Cano, M. B. (2021). Social media influencers' narrative strategies to create eWOM: A theoretical contribution. *International Journal of Information Management*, 59, 102293. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102293>

GENDER QUOTA: TEMPORARY NORM OR POSITIVE COMMITMENT OF THE STATE

Ekaterina Zakaradze (Grigol Robakidze University)
ekaterine.zakaradze02@gruni.edu.ge

Khatuna Muradishvili (Grigol Robakidze University)
khatunamuradishvili@gmail.com

Irine Tsintsadze (Grigol Robakidze University / Batumi Shota Rustaveli State University)
irine.tsintsadze02@gruni.edu.ge

Abstract

Gender quotas have been recognized by the world for decades as a fast and effective mechanism for increasing women's political participation. In the current global ranking of women's participation in politics, among the top twenty countries with a high representation of women in parliament, most of them have gender quotas (at the legislative or intra-party level). Gender inequality has specific causes in each country. In today's Georgia, this is primarily due to the low level of Georgian political culture, the extremely polarized political environment, and public distrust of political parties based largely on the "language of hate" and not on ideological competition. Achieving gender equality at all levels of government is a matter of democracy and human rights protection. Making the most of a country's talent and expertise has a beneficial impact on development, economic prosperity, and security. Expanding and refining the quota policy is important for the country to take further steps towards real gender equality and for the country's political agenda to acquire a diversity of perspectives. Key words: Gender Quota. Political Culture. Association Agreement.

Key words: Gender Quota. Political Culture. Association Agreement.

Jel Codes: H70 , J70, N30, N40, O38, R50, Z10, Z18.

Introduction

XX საუკუნე განვითარების განსაკუთრებული დინამიკით გამოირჩევა, რომელმაც სხვადასხვა სფეროებში სხვადასხვაგვარი ასახვა ჰპოვა. მზარდმა ტექნოლოგიურმა პროგრესმა უზრუნველყო ადამიანის მაქსიმალური ინფორმირებულობა, საკუთარი და საზოგადო უფლებებისა და ვალდებულებების სწორად ფორმულირება, რასაც საფუძვლად სრულიად ახალი სამართლებრივი საფუძველი დაედო. ასე თანდათან დაიწყო ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების რეალური უზრუნველყოფა და მისი საკანონმდებლო აქტებით გამყარება.

სამართლის ისტორია საუკუნეების განმავლობაში ორიენტირებული იყო უფრო მეტად სახელმწიფოს სამართლებრივი მოწყობის, სამოქალაქო და სისხლის სამართლის განვითარებაზე. აღნიშნულ სამართლებრივ აქტებში ადამიანის უფლებები და თავისუფლებები მკაცრად დიფერენცირებულია, იკვეთება სუბიექტური უთანასწორობა და კანონის მიკერძოებულობა. ცივილური რომის კერძო სამართალი აღიარებდა და განამტკიცებდა პირის სამეურნეო და სამართლებრივ ავტონომიას, სამოქალაქო თანასწორობას, ხოლო 212 წელს ეს პრინციპი ყველა ადამიანზე გავრცელდა გარდა მონებისა, რადგან მონა გაიგივებული იყო ნივთთან (გ.ლობჟანიძე, 2009 წ.).

სამოქალაქო სამართლის ცალკეულ ინსტიტუციებში რომელი იურისტები აფიქსირებდნენ თითქოსდა ქალისა და მამაკაცის თანასწორობას, მაგალითად ქორწინების ცნებაში, თუმცა სინამდვილეში ქალი მამაკაცი თანასწორი რომში რეალურად არასოდეს ყოფილა (ვ. მეტრეველი, 2005 წ.).

ანტიკური ეპოქის სამოქალაქო ურთიერთობებში ქალის ოჯახის უფროსად დაყენება ძირითადად გამორიცხული იყო, თუმცა ეგვიპტური კანონმდებლობა უშვებდა ასეთის შესაძლებლობას და როგორც ისტორიიდან არის ცნობილი, ქალები იმპერიასაც კი განაგებდნენ. ინდოეთშიც ვხვდებით მსგავს მდგომარეობას, იქ დადგენილი წესით თუ ვაჟები დედით სამეფო სისხლისანი არ იქნებოდნენ, მაშინ ტახტზე ის ქალი ადიოდა, რომლის დედაც მეფის შთამომავალი იყო. ზოგადად ქალთა უფლებებზე ანტიკურმა სამართალმა ძალიან გვიან დაიწყო საუბარი და სოციოლოგიაში გამოიკვეთა მარტიარქატის და „დედის სამართლის“ იდეოლოგია. პირველი ნაშრომის ავტორია ფ. ენგელსი, ხოლო მეორეს იოჰან ბახოფენი¹ (გ. ლობჯანიძე, 1992 წ.).

ცნობილი ქართველი მოაზროვნე არჩილ ჯორჯაძე, ქალთა ასეთ მდგომარეობას შემდეგნაირად ხსნის: „ქალის უფლებები ოდითგანვე შეიზღუდა, ჯერ კიდევ ხალხური წეს-ჩვეულებებით, შემდეგ რელიგიით, არსებული „მორალით“ მთავართა და მეფეთა შემოღებული კანონებით იგი იქცა სამართლის ნაწილობრივი ობიექტი და სუბიექტი, რამაც სხვადასხვა ქვეყნის კანონმდებლობაში ზედმეტნაკლებად ჰპოვა ასახვა“ (გ. ლობჯანიძე, 1992 წ.).

რაც შეეხება საქართველოში სოციუმის ყველა წევრის თანასწორობას რასაკვირველია ვერ ვხვდებით, თუმცა ქალის მიმართ მსგავსი დამოკიდებულება, რაც მაგალითად რომში და სხვა ანტიკური პერიოდის ქვეყნებში იყო, ნამდვილად არ შეინიშნებოდა. საქართველოში ქალი სრულიად უუფლებო არ ყოფილა და ამის არაერთი ისტორიული თუ ლიტერატურული ფაქტია ცნობილი. მაგალითად, 1027 წელს ახალგამეფებულ ბაგრატ IV ტაო-შავშეთში პრობლემები შეუქმნეს ბიზანტიელებმა, ამ დროს ბაგრატ IV დედამ მარიამ დედოფალმა, დაიწყო მოლაპარაკების წარმოება ბიზანტიელებთან. ეს იყო დედოფლის პირველი დიპლომატიური მისია რომელსაც თავი მარიამმა შესანიშნავად გაართვა და მისი ვიზიტი კონსტანტინეპოლში სრულიად ახალი პოლიტიკური კურსის მაჩვენებელი გახდა საქართველოსათვის რაც დაგვირგვინდა იმით, რომ ბიზანტიის კეისარმა ბაგრატ IV-ეს თავისი ასული ელენე შერთო ცოლად და ქვეყნებს შორის მშვიდობის დამყარებაც გახდა შესაძლებელი.

ამრიგად, საზოგადოების თანასწორობის საკითხი ანტიკური და შუა საუკუნეების სამართლებრივ აქტებში ნაკლებად გვხვდება. სხვადასხვა ცივილიზაციებში განსხვავებული დამოკიდებულება ამ საკითხთან მიმართებაში. აღნიშნული საკითხებით დაინტერესება და მით უფრო სახელმწიფო მართვის საქმეებში ქალისა და მამაკაცის თანასწორად თართულობა XX საუკუნემდე სრულად ვერ განხორციელდა.

საქართველოში ქალისადმი დამოკიდებულება უმეტესწილად გამოიხატებოდა პატივიცემით, როგორც მეუღლის, დედის, მაგრამ ქალის პოლიტიკური ჩართულობის

¹ ბახოფენი იოჰან იაკობ - შვეიცარიელი სამართლის ისტორიკოსი, ეთნოგრაფი, საფუძველი დაუდო ოჯახის ისტორიულ შესწავლას

საკითხი დღემდე რჩება ერთ-ერთ მთავარ დილემად. ამას საფუძველად, როგორც სხვა ქვეყნებში, განსხვავებული მიზეზები უდევს. აუცილებლად აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ ჯერ კიდევ 1919 წელს, საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის საკანონმდებლო ორგანოს დამფუძნებელი კრების 130 დეპუტატს შორის 5 ქალი იყო.

დღევანდელ ქართულ პოლიტიკაში კი მრავლადაა არა იდეოლოგიურ შეჯიბრებითობაზე დაფუძნებული პოლიტიკური ნდობა, არამედ, პოლარიზებული და სიძულვილის ენაზე დაფუძნებული გარემო. მიუხედავად იმისა, რომ ადგილობრივი თვითმმართველობის თუ საპარლამენტო ორგანოებში ქალთა მონაწილეობა საკმაოდ დაბალია, სასამართლო ხელისუფლებასა (53%) და აღმასრულებელ დონეზე (მე-18 ადგილი) საქართველო იმ ქვეყნების ოცეულშია, სადაც პრემიერ-მინისტრი, ან პრეზიდენტი, ქალია (EGI, 2021).

აღსანიშნავია ისიც, რომ საქართველოში სავალდებულო საარჩევნო გენდერული კვოტირების შემდგომ (2020 წელი), ქალთა პოლიტიკური მონაწილეობა თითქმის გაორმაგდა წინა საარჩევნო წელთან შედარებით. მაგალითად: თუ, 2017 წლის არჩევნებში ქალთა მანდატების რაოდენობა პროპორციულ სიაში 20%-მდე იყო, კვოტირების შემოღების შემდგომ ეს რიცხვი 30 %-ს აჭარბებდა.

მიუხედავად ზემოაღნიშნული მანიპულაციისა, კვლავ დაბალია ქალთა პოლიტიკური წარმომადგენლობა პარლამენტსა თუ ადგილობრივ თვითმმართველ ორგანოებში. შესაბამისად, რეალური გავლენის მოხდენა გადაწყვეტილებების მიღებასა თუ პოლიტიკის შექმნის პროცესზე, საკმაოდ დაბალია (UNDP, 2022)

ყოველივე ზემოაღნიშნული კიდევ უფრო ცხადყოფს პარტიების დემოკრატიულ-პოლიტიკური განვითარების და მისი შემდგომის მდგრადობის აუცილებლობას. სწორედ ამიტომაც მნიშვნელოვანი ის ხელოვნური ჩარევები, რასაც გენდერული კვოტირება ჰქვია, ქალთა პოლიტიკაში მონაწილეობის ზრდისთვის. აქვე უნდა აღინიშნოს ისეც, რომ გენდერული კვოტირება არც თუ ისე კარგი მექანიზმია, თუმცა, თანამედროვე პოლიტიკა არ იცნობს იმაზე ეფექტურ ინსტრუმენტს, რომელიც შეძლებდა პოლიტიკაში ქალთა წარმომადგენლობის სწრაფ ზრდას.

2024 წელს საქართველოს პარლამენტში განსახილველად წარადგინეს ინიციატივა, რომელიც გულისხმობს როგორც „მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანების შესახებ“, ისე, „საქართველოს საარჩევნო კოდექსში“ ცვლილების შეტანას, კერძოდ: სავალდებულო გენდერული კვოტის გაუქმებისა და საბიუჯეტო დაფინანსების (30%) დანამატის ქალთა პოლიტიკაში მონაწილეობის და მათი გაძლიერებისათვის გაუქმებას (Transparency International Georgia, 2024). ეს უკანასკნელი კი ეწინააღმდეგება იმ 12 პირობათაგან ერთ-ერთს, რომელიც ევროკომისიის მიერ ქვეყნის წინაშე განსაზღვრულ თანასწორობის მიღწევას ეხებოდა.

Literature Review

გენდერული თანასწორობის ყველაზე ადრეული დამცველი გახლდათ შუასაუკუნეების იტალიური წარმოშობის ფრანგი მწერალი ქალი ქრისტინე დე პიზანი. პიზანი მრავალი ფილოსოფიური ტრაქტატის ავტორია, რომლებიც საზოგადოებასა და ოჯახში ქალის როლს და ადგილს ეხება. თანამედროვე მკვლევართა უმრავლესობა ფემინისტური

მოდრაობის პირველწყაროდ სწორედ პიზანის ნაშრომებს მიიჩნევენ, მათ შორის მეტად საინტერესოა წიგნია „ქალთა ქალაქის“ შესახებ. წიგნი 1405 წელს დაიწერა და ავტორი ქალთა უფლებების დაცვის თვალსაზრისით მოგვითხრობს ალეგორიული ქალაქის შესახებ რომელიც მკვიდრი ქალები ამტკიცებენ რამდენად აუცილებელია მათი როლი საზოგადოებაში (Riane Eisler; 2007).

მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ მიიღო მთელი რიგი საკანონმდებლო აქტები გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობისა და მათი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში სრულყოფილად რეალიზაციის შესახებ:

- „კონვენცია განათლებაში დისკრიმინაციის წინააღმდეგ“ 1960 წელი. საქართველო შეუერთდა 1993 წელს;
- „კონვენცია ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ“ (CEDAW) 1979 წელი. მიჩნეულია როგორც ქალთა უფლებების საერთაშორისო კანონპროექტი, საქართველო შეუერთდა 1994 წელს
- „დეკლარაცია ქალთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრის შესახებ“ 1993 წელი

საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ, არაერთი კვლევების, სხვადასხვა ჯგუფებთან შეხვედრებისა და საერთაშორისო კონფერენციების შემდგომ, გენდერული თანასწორობის სტრატეგია შემდეგნაირად ჩამოყალიბდა:

- გენდერული სტერეოტიპებისა და სექსიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა
- ქალთა მიმართ ძალადობის თავიდან აცილება და მასთან ბრძოლა
- ქალთა სამართლიანობის თანაბარი ხელმისაწვდომობის გარანტირება
- ქალთა და მამაკაცთა დაბალანსებული მონაწილეობის მიღწევა პოლიტიკური და საზოგადოებრივი გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში
- გენდერული მეინსტრიმინგის მიღწევა პოლიტიკასა და ყველა განზომილებაში

თვითეული საკითხი მეტად მნიშვნელოვანია, ჩვენ კი, თემის მიზნებისა და აქტუალობიდან გამომდინარე ყურადღება გვინდა გავამახვილოთ პოლიტიკური და საზოგადოებრივი გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ქალთა და მამაკაცთა დაბალანსებული მონაწილეობის მიღწევაზე, რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი **გენდერული კვოტირება გახლავთ.**

გენდერული კვოტირება უზრუნველყოფს ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი კონსტიტუციური პრინციპის - თანასწორობის რეალიზაცია. ამის მისაღწევად საჭიროა სახელმწიფოს მხრიდან გააზრებული და თანმიმდევრული ნაბიჯების გადადგმა.

გენდერული თანასწორობის თაობაზე საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის მიერ 2021 წელს ჩატარებულმა კვლევამ აჩვენა, რომ მხოლოდ ფორმალური მექანიზმების არსებობა არ არის საკმარისი. სახელმწიფოს აქვს ადებული საერთაშორისო ვალდებულებები და გამოწვევები, რათა ებრძოლოს დისკრიმინაციას, მისი პირდაპირი თუ ირიბი ფორმის აღმოფხვრას და მიაღწიოს სუბსტანციურ თანასწორობას.

გენდერული თანასწორობისა და კვოტირების უზრუნველსაყოფად შექმნილია არაერთი საერთაშორისო თუ ეროვნული ჩარჩო-კონვენცია, დოკუმენტი. ისინი ასრულებენ მთავარი ინსტრუმენტის ფუნქციას და ადგენენ საერთაშორისო სტანდარტებს ამ კუთხით.

საერთაშორისო სტანდარტები

გენდერული კვოტირების თაობაზე ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საერთაშორისო დოკუმენტია გაეროს საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ, რომელსაც საქართველოში 1994 წლის 3 აგვისტოდან არის ძალაში. პაქტის თანახმად აღიარებულია ადამიანის თანდაყოლილი ღირსებები, კერძოდ კონსტიტუციური თანასწორობის საფუძველზე ადამიანებს, განურჩევლად სქესისა უფლება აქვთ ისარგებლონ ყველა სოციალური თუ პოლიტიკური უფლებებით. პაქტის მე-3 მუხლის მიხედვით, მისი მონაწილე სახელმწიფოები კისრულობენ ვალდებულებას, რომ კაცებმა და ქალებმა თანაბრად ისარგებლონ ამ პაქტით გათვალისწინებული ყველა მოქალაქეობრივი და პოლიტიკური უფლებით.

ასევე მეტად მნიშვნელოვანი იურიდიული დოკუმენტია გაეროს კონვენცია ქალთა მიმართ დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ (CEDAW), რომელიც გენდერულ თანასწორობასთან ერთად, პირდაპირ ქალთა პოლიტიკურ თანასწორობაზე აკეთებს აქცენტირებას. ამ მიზნით, კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოები, კისრულობენ ვალდებულებას, რომ თანასწორუფლებიანობის პრინციპი ასახონ თავიანთ ეროვნულ კონსტიტუციებში ან სხვა შესაბამის კანონმდებლობაში, კანონითა და სხვა სათანადო საშუალებებით, პრაქტიკულად შეასრულონ ისინი და გაერთიანებული ერების გენერალურ მდივანს, კომიტეტში, პერიოდულად განსახილველად წარუდგინონ მოხსენება კონვენციის დებულებათა შესასრულებლად მიღებულ ღონისძიებებზე და მიღწეულ შედეგებზე.

სწორედ 2014 წელს გაიცა რეკომენდაცია საქართველოს მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შეფასების ფარგლებში, რომლითაც კომიტეტი საქართველოს მოუწოდებს, მიიღოს საგანგებო ზომები არსებითი თანასწორობის დასაჩქარებლად, მათ შორის, სავალდებულო გენდერული კვოტა (CEDAW, 1997 წ.).

1995 წელს ქალთა საკითხებზე გამართულ მეოთხე მსოფლიო კონფერენციაზე მიღებული მთავარი დოკუმენტია პეკინის სამოქმედო პლატფორმა (BPfA), რომელიც გაეროს ყველა წევრ სახელმწიფოს ეხება. პეკინის დეკლარაცია და მისი სამოქმედო პლატფორმა გენდერული თანასწორობის ხელშემწყობი პოლიტიკის დაგეგმვა-განხორციელებაში მეტად მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია და განსაზღვრავს ცვლილებებს გენდერული თანასწორობის მიღწევისთვის. პეკინის სამოქმედო პლატფორმის მიხედვით საქართველომ იკისრა ვალდებულება ხუთ წელიწადისი ერთხელ მიმოიხილოს ნაკისრი ვალდებულების შესრულება, დაჩქარებული წესით.

პეკინის დეკლარაციითა და სამოქმედო პლატფორმით, წევრ სახელმწიფოებს, მათ შორის, საქართველოს, პოლიტიკაში გენდერული თანასწორობის ფარგლებში მოეთხოვება შემდეგი ამოცანების შესრულება:

- ✓ მიიღოს ზომები ქალთა თანაბარი ჩართულობისთვის საზოგადოებრივ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში;
- ✓ გაზარდოს ქალთა შესაძლებლობები და უნარები, რათა მონაწილეობა მიიღონ გადაწყვეტილების მიმღებ პოზიციებზე;

გენდერული კვოტირების საკითხებში მნიშვნელოვანი საერთაშორისო აქტები მიიღო ევროპის საბჭომ. კერძოდ, 2003 წლის რეკომენდაციით ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტი, წევრ სახელმწიფოებსა და, მათ შორის, საქართველოს მიმართავს, რომ ქვეყნის პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ რესურსებზე ქალებისა და კაცების თანაბარი წვდომისათვის გამოიყენონ ყველა საჭირო მექანიზმები რათა აღმოიფხვრას გენდერული უთანასწორობა, რომელიც ჯერ კიდევ არსებობს წევრ სახელმწიფოებში.

ევროპის საბჭოს 2003 წლის N3 რეკომენდაციით, არცერთი სქესის წარმომადგენელი არ უნდა იყოს გადაწყვეტილების მიმღებ ორგანოებში 40 %-ზე ქვემოთ.

გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნები (SDGs), კერძოდ 2030 წლის დღის წესრიგ² მეტად გლობალური ინსტრუმენტია, რომლის შესრულებაშიც ყველა ქვეყანა თანაბრად არის ჩართული. საქართველომ ამ დოკუმენტით აიღო ვალდებულება და 2015 წელს დაიწყო მდგრადი განვითარების მიზნების ნაციონალიზაციისა და კოორდინაციის პროცესი. შესრულების ინდიკატორად კი მოიაზრა შემდეგი მონაცემები:

1. პარლამენტსა და ადგილობრივ ხელისუფლებაში ქალთა მიერ დაკავებული ადგილების პროპორციული რაოდენობა (5.5.1);

2. ხელმძღვანელ თანამდებობებზე ქალების პროპორციული რაოდენობა (5.5.2)

ამრიგად, გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ ბოლო წლებში მნიშვნელოვანი აქცენტები გააკეთა გენდერული თანასწორობისა და კვოტირების თაობაზე. ამასთან დაკავშირებით მიღებული აქტებისა და დოკუმენტაციის შეფასების მიზნით, ადამიანის უფლებათა საბჭოს მიერ დაფუძნებულია უნივერსალური პერიოდული მიმოხილვა (UPR) რომლის ფარგლებშიც გაეროს ყველა წევრ სახელმწიფოში 4-5 წელიწადში ერთხელ განიხილება ადამიანის უფლებათა დაცვის კუთხით არსებული მდგომარეობა.

ამ პერიოდისთვის საქართველომ პერიოდული მიმოხილვის მესამე ციკლის ანგარიში წარადგინა. ანგარიშის პასუხად, საქართველომ, 2021 წლის 26 იანვარს მიიღო რეკომენდაციები ადამიანის უფლებათა დაცვის მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად.

მანამდე საქართველოს კიდევ ორი ანგარიში აქვს წარდგენილი 2010 და 2015 წლებში. მათი განხილვის შედეგად, სამუშაო ჯგუფმა არაერთი რეკომენდაცია შეიმუშავა, მათ შორის, აღსანიშნავია რეკომენდაციები, რომლებიც ეხება გენდერულ თანასწორობასა და პოლიტიკაში ქალთა მონაწილეობის გაძლიერებას, რომლის შესასრულებლად საქართველომ აიღო ვალდებულება. წევრმა სახელმწიფოებმა აღიარეს საქართველოს მიერ გადადგმული ნაბიჯები, თუმცა გენდერული თანასწორობისა და ქალთა უფლებრივი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, მოგვიწოდეს ძალისხმევის გაძლიერებისაკენ, მათ შორის, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა გამახვილეს პოლიტიკური უფლებების კუთხით.

აღსანიშნავია საპარლამენტაშორისო კავშირის (IPU) მიმოხილვა პოლიტიკაში გენდერული თანასწორობის შესახებ - „ქალები პარლამენტში: 1995-2020.“ დოკუმენტში

² გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ 2015 წლის სექტემბერში A/RES/70/1 რეზოლუციით მიიღო 2030-ის დღის წესრიგი მდგრადი განვითარებისთვის, რომელიც იმავე წლის ოქტომბერში შევიდა ძალაში. რეზოლუციაში გაიწერა მდგრადი განვითარების 17 მიზანი და 169 ამოცანა.

საქართველო იმ ევროპული ქვეყნების სიაშია, რომელთა ეროვნულ პარლამენტებში ქალთა წარმომადგენლობა 20% ან ნაკლებია (საპარლამენტათმორისო კავშირი (IPU, 2020 წ.).

ეროვნული სტანდარტები

საქართველოში გენდერული თანასწორობისა და პოლიტიკაში ქალთა მონაწილეობის, აქტიური და პასიური საარჩევნო უფლების, გარანტიებს ადგენს:

- ✓ საქართველოს კონსტიტუცია;
- ✓ კანონი გენდერული თანასწორობის შესახებ;
- ✓ საქართველოს საარჩევნო კოდექსი;

2017 წელს საკონსტიტუციო რეფორმის შედეგად, რომელიც ეფუძნებოდა ქალთა პოლიტიკური მონაწილეობის სამუშაო ჯგუფისა და ქალთა უფლებებზე მომუშავე ორგანიზაციების ჩართულობას, საქართველოს კონსტიტუციაში გაცხადდა არსებითი თანასწორობის იდეა. რაც იმას ნიშნავს, რომ კონსტიტუციური პრინციპი განსაზღვრავს კაცებისა და ქალებისათვის თანაბარი შესაძლებლობების უფლებრივ და სამართლებრივ უზრუნველყოფას, ასევე, ჩვენმა ქვეყანამ აიღო ვალდებულება უთანასწორობის აღმოსაფხვრელად ყველა სამართლებრივი ბერკეტის გამოყენების თაობაზე.

კონსტიტუციის გარდა საქართველოში მოქმედებს გენდერული თანასწორობის შესახებ კანონი, რომლითაც დაცულია თანასწორი საარჩევნო უფლებების გარანტიები. კანონის იდეა მდგომარეობს იმაში, რომ საზოგადოებრივი ცხოვრების არცერთ სფეროში არ დაუშვას დისკრიმინაცია, ასევე ქალისა და კაცის თანასწორი უფლებების, თავისუფლებებისა და შესაძლებლობების რეალიზაციისათვის შექმნას სათანადო პირობები.

კანონის მეთერთმეტე მუხლი აღიარებს თანასწორი საარჩევნო უფლებების გარანტიებს:

1. ყველას აქვს უფლება, მონაწილეობა მიიღოს არჩევნებში თანასწორი პირობებით, დისკრიმინაციის გარეშე.
2. წარმომადგენლობით ორგანოში არჩევის უფლების რეალიზაციისას უზრუნველყოფილი უნდა იქნას ორივე სქესის პირთა თანასწორი მონაწილეობის შესაძლებლობა.
3. ქალები და მამაკაცები შეიძლება არჩეულ იქნენ თანასწორი პირობებით, დისკრიმინაციის გარეშე

მიუხედავად საკანონმდებლო, სამართლებრივი გარანტიებისა, არსებითი მნიშვნელობა შეიძინა ქმედითი მექანიზმის - **სავალდებულო გენდერული კვოტის შემოღებამ**, რომელიც სრულყოფილად აღმოფხვრიდა უთანასწორობას პოლიტიკაში.

შესაბამისად, მიზნის მისაღწევად, 2020 წლის საარჩევნო რეფორმის ფარგლებში, შეიცვალა საარჩევნო სისტემა და დადგინდა სავალდებულო გენდერული კვოტა - 2020 წლის საქართველოს პარლამენტის არჩევნებისთვის პროპორციული სიის ყოველ ოთხეულში ერთი პირი მაინც უნდა იყოს განსხვავებული სქესის.

სამწუხაროდ საქართველოს ორგანულ კანონში „საქართველოს საარჩევნო კოდექსი“ ცვლილების შეტანის შესახებ N4158-XIVმს-Xმპ ორგანული კანონით, აღნიშნული ჩანაწერი - 203-ე მუხლის მე-2 პუნქტის პირველი წინადადების ის ნორმატიული შინაარსი, რომელიც ადგენს, რომ საქართველოს პარლამენტის 2024 წლის 26 ოქტომბრის არჩევნებამდე ჩასატარებელი საქართველოს პარლამენტის არჩევნებისათვის საარჩევნო სიის ყოველ ოთხეულში ერთი პირი მაინც უნდა იყოს მამაკაცი - საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს 2020 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილება №3/3/1526 ძალადაკარგულად იქნა ცნობილი.

როგორ უნდა ემუშავა აღნიშნულ ნორმას?

პარლამენტი შედგება 120 პროპორციული და 30 მაჟორიტარული საარჩევნო სისტემით არჩეული დეპუტატისაგან, შესაბამისად, პროცენტულად სიაში გენდერული კვოტა 25%-იანი პროპორციით დადგინდა. გარდა სავალდებულო კვოტისა, მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შესახებ კანონში განისაზღვრა „წამახალისებელი ზომა“ 2028 წლამდე არჩევნებზე პარტიულ სიაში ყოველ სამეულში ერთი განსხვავებული სქესის წარმომადგენლის დასახელებისთვის.

საქართველოს საარჩევნო კოდექსის 203-ე მუხლის მიხედვით, დადგინდა სავალდებულო გენდერული კვოტა ქვეყნის საპარლამენტო არჩევნებისთვის რომელიც მზარდი პროცენტული ხასიათისა უნდა ყოფილიყო. საქართველოს პარლამენტის 2020 წლის, ასევე, 2024 წლის 26 ოქტომბრისა და მომდევნო - 2028 წლამდე ჩასატარებელი საპარლამენტო არჩევნებისათვის პარტიული სიის შედგენის წესს განსაზღვრავს საარჩევნო სუბიექტი, იმგვარად, რომ ცესკოს თავმჯდომარისთვის წარდგენილი პარტიული სიის ყოველ ოთხეულში ერთი პირი მაინც იყოს განსხვავებული სქესის წარმომადგენელი.

ამ კანონით განსაზღვრული იყო ასევე მუნიციპალურ დონეზე არჩევნებში გენდერული კვოტირების საკითხიც, კერძოდ 2028 წლამდე ჩასატარებელი მუნიციპალიტეტის ორგანოთა საერთო არჩევნებისთვის პარტიული სიის შედგენა უნდა განსაზღვრულიყო იმგვარად, რომ წარდგენილ სიაში ყოველი სამი კანდიდატიდან ერთი მაინც უნდა ყოფილიყო განსხვავებული სქესის წარმომადგენელი.

მნიშვნელოვანი სამართლებრივი დოკუმენტები:

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ქალთა გამათავისუფლებელმა მოძრაობამ და ფემინიზმმა შექმნეს ზოგადი მოძრაობა ქალთა უფლებების აღიარებისათვის. გაერომ და სხვა საერთაშორისო სააგენტოებმა მიიღეს რამდენიმე კონვენცია, რომლებიც ხელს უწყობენ გენდერულ თანასწორობას. ყველა კონვენცია ერთნაირად არ იქნა მიღებული და მოიცავს შემდეგ კონვენციებს:

- კონვენცია განათლებაში დისკრიმინაციის წინააღმდეგ მიღებულია 1960 წელს, ძალაში შევიდა 1962 და 1968 წლებში;
- კონვენცია ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ (CEDAW) მიღებულ იქნა 1979 წელს გაეროს გენერალური ასამბლეის მიერ. იგი აღწერილია, როგორც ქალთა უფლებების საერთაშორისო კანონპროექტი, რომელიც ძალაში შევიდა 1981 წლის 3 სექტემბერს;

- ვენის დეკლარაცია და სამოქმედო პროგრამა, ადამიანის უფლებათა დეკლარაცია მიღებულ იქნა კონსენსუსის საფუძველზე, 1993 წლის 25 ივნისს ადამიანის უფლებათა მსოფლიო კონფერენციაზე, ვენაში, ავსტრია. ქალთა უფლებები განიხილება პუნქტში 18;
- დეკლარაცია ქალთა მიმართ ძალადობის აღმოფხვრის შესახებ გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ 1993 წელს მიიღო;
- 1994 წელს, ოცი წლის კაიროს სამოქმედო პროგრამა მიღებულ იქნა მოსახლეობისა და განვითარების საერთაშორისო კონფერენციაზე (ICPD) კაიროში. სამოქმედო არასავალდებულო პროგრამა ირწმუნებოდა, რომ მთავრობებს ევალებათ დააკმაყოფილონ ინდივიდების რეპროდუქციული საჭიროებები დემოგრაფიული მიზნებზე მეტად. როგორც ასეთი, იგი ითხოვდა ოჯახის დაგეგმვას, რეპროდუქციული უფლებების დაცვას და გენდერული თანასწორობის განვითარების და ქალთა მიმართ ძალადობის შეჩერების სტრატეგიებს;
- ასევე, 1994 წელს, ამერიკის შეერთებულ შტატებში, ქალთა მიმართ ძალადობის პრევენციის, დასჯისა და აღმოფხვრის ინტერ-ამერიკულმა კონვენციამ, რომელიც ცნობილია როგორც Belém do Pará Convention, მოუწოდა ქალთა მიმართ ძალადობისა და დისკრიმინაციის დასრულებისკენ;
- ქალთა მეოთხე მსოფლიო კონფერენციის დასასრულს, გაერომ 1995 წლის 15 სექტემბერს მიიღო პეკინის დეკლარაცია - რეზოლუცია გენდერული თანასწორობის საკითხების პრინციპის გამოსაცემად;
- გაეროს უშიშროების საბჭოს 1325 რეზოლუცია (UNSCR 1325), რომელიც მიიღეს 2000 წლის 31 ოქტომბერს, ეხება ქალთა და გოგონათა უფლებებსა და დაცვას შეიარაღებული კონფლიქტების დროს და მის შემდეგ;
- მაპუტოს პროტოკოლი უზრუნველყოფს ქალთა ყოვლისმომცველ უფლებებს, მათ შორის, პოლიტიკურ პროცესში მონაწილეობის უფლების, მამაკაცებთან სოციალურ და პოლიტიკურ თანასწორობას, გააკონტროლებს მათ რეპროდუქციულ ჯანმრთელობას და ქალის სასქესო ორგანოების დასახიჩრებას. იგი მიღებულ იქნა აფრიკის კავშირის მიერ, ადამიანის უფლებათა და ხალხთა უფლებების შესახებ აფრიკის ქარტიის შესახებ ოქმის სახით და ძალაში შევიდა 2005 წელს;
- ევროსაბჭოს კონვენცია ქალთა მიმართ ძალადობისა და ოჯახში ძალადობის პრევენციისა და მათ წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ, პირველი იურიდიულად სავალდებულო ინსტრუმენტია ევროპაში ქალთა მიმართ ძალადობის სფეროში, ძალაში შევიდა 2014 წელს;
- ევროსაბჭოს გენდერული თანასწორობის სტრატეგია 2014-2017, რომელსაც აქვს ხუთი სტრატეგიული მიზანი:
 1. გენდერული სტერეოტიპებისა და სექსიზმის წინააღმდეგ ბრძოლა;
 2. ქალთა მიმართ ძალადობის თავიდან აცილება და მასთან ბრძოლა;
 3. ქალთა სამართლიანობის თანაბარი ხელმისაწვდომობის გარანტირება;
 4. ქალთა და მამაკაცთა დაბალანსებული მონაწილეობის მიღწევა პოლიტიკურ და საზოგადოებრივი გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში;
 5. გენდერული მეინსტრიმინგის მიღწევა პოლიტიკასა და ყველა განზომილებაში.

ამრიგად, გენდერული კვოტირების პრობლემა საქართველოს უმნიშვნელოვანესი გამოწვევაა. კანონში ჩანაწერის გაუქმებამ თავისთავად შექმნა გარკვეული პრობლემები,

დაირღვა ბალანსი და ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრება ქალთა ჩართულობა მნიშვნელოვანწილად შემცირდა. თავისთავად დაირღვა საერთაშორისო მოთხოვნები ადამიანის თანასწორობისა და უფლებების სრულად რეალიზაციის თაობაზე.

Conclusion

დღევანდელ გლობალურ და კონკურენტულ სამყაროში, ქვეყნის სწრაფი პოლიტიკური, ეკონომიკური განვითარება არსებითად მნიშვნელოვანია და ადგილი არ უნდა ჰქონდეს ინდივიდუალურ კონფორმიზმზე დაფუძნებულ გადაწყვეტილებებს, არამედ, ყოველი ქმედება ქვეყნის საჭიროებებიდან, პოლიტიკური დღის წესრიგის მრავალფეროვნებიდან გამომდინარე უნდა ხდებოდეს. არ უნდა ვიყენებდეთ ხელოვნურად ისეთ ინსტრუმენტებს, რაც გენდერული კვოტირების იდეას და ქალთა უფლებების დაცვის აუცილებლობას გვაიძულებდა.

ძირითადი მიგნებები

- სავალდებულო გენდერულმა კვოტირებამ შეცვალა არა მხოლოდ დამოკიდებულება ამ უკანასკნელის მიმართ, არამედ ქალების პოლიტიკური გააქტიურება გამოიწვია;
- ქართული პოლიტიკური პარტიები განიცდიან შიდაპარტიულ პოლიტიკის სისუსტეს ქალთა მოძიების, გამოვლენის, მათი ჩართულობის და პროფესიული ზრდის მიმართულებით;
- ხშირ შემთხვევაში ქალი პოლიტიკოსები აწყდებიან გენდერული სტერეოტიპების ისეთ გამოვლინებებს, რომელიც შემდგომში შესაძლოა მათი დემოტივაციის წყარო გახდეს.

რეკომენდაციები

- მნიშვნელოვანია არა გაუქმდეს, არამედ, გადაიხედოს გენდერული კვოტირების პოლიტიკის საკანონმდებლო ჩარჩო (საქართველოს საარჩევნო კოდექსი), კერძოდ, კანდიდატთა 1/3 და 1/4 (აქამდე არსებული) იყოს განსხვავებული სქესის წარმომადგენელი და ადგილობრივი არჩევნების პროპორციულ სიაში ყოველი მეორე - განსხვავებული სქესის;
- საარჩევნო კოდექსში გაჩნდეს ჩანაწერი სავალდებულო გენდერული კვოტირების ვადის შეზღუდვების შესახებ;
- შემუშავდეს ფართომასშტაბიანი კამპანია პოლიტიკაში ქალთა გაძლიერების შესახებ.

References

1. გაერო, მსოფლიო მეოთხე კონფერენცია, 1995. ხელმისაწვდომია ბმულზე: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/plat1.htm>
2. გაერო, CEDAW-ის ძირითადი რეკომენდაცია 2, 1997. ხელმისაწვდომია ბმულზე: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm>
3. გაერო, CEDAW-ის ძირითადი რეკომენდაცია 1997. ხელმისაწვდომია ბმულზე: [http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20\(English\).pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/General%20recommendation%2025%20(English).pdf)

4. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტი, რეკომენდაცია (2003)3, 2003. ხელმისაწვდომია ბმულზე: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e0848
5. ლობჯანიძე გ. „რომის სახლემწიფო და სამართალი“ ქუთაისი 2009 წ
6. ლობჯანიძე გ., ნარკვევები, არჩ. ჯორჯადის მსოფლმხედველობაში სამართლებრივი ნაზრევიდან, თბ. 1992 წ. გვ. 207
7. მეტრეველი ვ. „რომი სამართალი (საფუძვლები)“ თბ. 2005 წ. გვ. 101
8. საბედაშვილი თ, ქალთა უფლებების ისტორიული ასპექტები, თბ. 2006
9. საერთაშორისო პაქტი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ, 1966. ხელმისაწვდომია ბმულზე: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1398335?publication=0>
10. საპარლამენტაშორისო კავშირი (IPU), ქალები პარლამენტში: 1995-2020 - 25 წლის მიმოხილვა, 2020. ხელმისაწვდომია ბმულზე: <https://www.ipu.org/resources/publications/reports/2020-03/women-in-parliament-1995-2020-25-years-in-review>
11. საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია (საია), ქალები ქართულ პოლიტიკაში, 2017. ხელმისაწვდომია ელ. ბმულზე: <https://bit.ly/3pcZMbF>
12. EGI (Europe Georgia Institute). (2021). Georgia Women and Politics.
13. Riane Eisler (2007). The Real Wealth of Nations: Creating a Caring Economics, გვ. 72
14. Transparency International Georgia. (2024). Gender Quota.
15. UNDP. (2022). Effectiveness of Mandatory Electoral Gender Quotas.

AKILLI DÖNGÜSEL EKONOMİ: LİTERATÜRDEKİ EĞİLİMLERİN BIBLIYOMETRİK ANALIZI SMART CIRCULAR ECONOMY: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF TRENDS IN THE LITERATURE

Sevda Mutlu Akar (Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi)
sevdmutluakar@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1208-0258

Abstract

The purpose of this study is to analyze the bibliometric characteristics of studies in the literature on the term "smart circular economy." In this context, the study aims to develop a conceptual framework for the term "smart circular economy" based on quantitative data from the literature and to identify research trends related to this term. The analysis unit includes various types of works published between 2018 and 2024 (up to August 14), indexed in the Scopus database, and the VOSviewer program was used for visual mapping. The analysis revealed that a total of 729 works are related to the term "smart circular economy." These studies were examined in terms of authorship, keyword usage, citation, and geographical distribution. According to the results, the majority of works were published in 2024 (238 works) and 2023 (260 works). The most prolific authors were identified as Fraga-Lamas, P. (9 works), Acerbi, F. (8 works), and Kumar, A. (8 works). The largest share of publications was research articles (457 works). In terms of research fields, engineering (275 works), business, management, and accounting (269 works), and environmental science (263 works) were the most prominent. The geographical distribution analysis showed that India (138 works) leads in the number of publications, followed by the United Kingdom (103 works) and Italy (91 works). The most frequently used keywords in publications related to "smart circular economy" include "circular economy" (282 occurrences), "sustainable development" (179 occurrences), "sustainability" (158 occurrences), "industry 4.0" (118 occurrences), "internet of things" (68 occurrences), "digitalization" (67 occurrences), "decision making" (64 occurrences), "artificial intelligence" (58 occurrences), "industry 5.0" (52 occurrences), and "digital technologies" (47 occurrences).

Keywords: Smart Circular Economy, Sustainability, Sustainable Development, Digital Technologies, Artificial Intelligence

1. Giriş

Son yıllarda teknolojik gelişmelerle birlikte artan küresel ısınma ve buna bağlı olarak ortaya çıkan iklim değişikliği, dünyada sürdürülebilir çevre ve kalkınma konularının daha yoğun bir şekilde tartışılmasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler'in (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Avrupa Birliği'nin Avrupa Yeşil Mutabakat girişimleri bu süreci hızlandırmış ve hükümetlerin politika girişimlerini teşvik etmiştir. Bu girişimler ve çevresel endişeler, sürdürülebilirlik çabalarının yoğunlaşmasına ve döngüsel ekonominin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Döngüsel ekonomi en basit tanımıyla, atıkların minimuma indirildiği, mevcut kaynakların yeniden kullanıldığı doğal sistemlerle uyumlu bir üretim-tüketim modelini ifade etmektedir. Bu modelin uygulanmasında dijital teknolojilerden yararlanılması ise "smart circular economy"¹ (akıllı döngüsel

¹ "Smart circular economy" terimi, genellikle "akıllı döngüsel ekonomi" olarak çevrile de bu tam anlamıyla doğru bir çeviri değildir. Terim dijital teknolojileri içerdiği için "dijital döngüsel ekonomi" olarak da ifade edilebilir. Dijital teknolojilere odaklanıldığında "dijital döngüsel ekonomi", yenilikçi ve verimli yaklaşımlar vurgulandığında ise "akıllı döngüsel ekonomi" terimi kullanılmaktadır. Ancak, SCE her iki anlamı da kapsadığı için bu çeviriler tam olarak yeterli değildir. Bu yüzden çalışmada orijinal terim kullanılmıştır.

ekonomi) (SCE)” kavramının doğmasına yol açmıştır. “Smart circular economy”, yapay zeka, nesnelerin internet, büyük veri ve blok zinciri gibi dijital teknolojilerin döngüsel ekonomiyle entegrasyonunu ve bu çerçevede uygulanabilecek yenilikçi yaklaşımları ele almaktadır. Böylece döngüsel ekonomi ile kaynak verimliliği artmakta ve sürdürülebilirlik sağlanmaktadır.

Bu çalışma, literatürde SCE üzerine sınırlı sayıda araştırma bulunması ve yerli literatürde bu kavramın bibliyometrik açıdan incelendiği bir çalışmanın olmaması nedeniyle ele alınmıştır. Bu durum araştırmanı temel gerekçesini ortaya koymaktadır. Çalışmanın bu açıdan literatüre önemli bir katkı yapması beklenmektedir. Çalışma şu şekilde organize edilmiştir. Çalışmanın ilk kısmında literatür incelenmekte, ikinci kısmında yöntem ve metodoloji ele alınmakta, üçüncü kısmında araştırma bulgularına yer verilmekte ve dördüncü kısım da çalışma sonuç ile tamamlanmaktadır.

2. Literatür

Literatürde SCE terimini tanımlayabilmek için öncelikle döngüsel ekonomi kavramı açıklanmaktadır. Döngüsel ekonomi kaynak girdisinin, atık emisyonunun ve enerji sızıntısının malzeme ve enerji döngülerini yavaşlatarak, kapatarak ve daraltarak en aza indirildiği yenileyici bir sistem olarak tanımlanabilir (Geissdoerfer vd., 2017). Murray vd. (2017) döngüsel ekonomiyi; planlama, kaynak sağlama, tedarik, üretim ve yeniden işleme süreçlerinin hem süreç hem de çıktı olarak ekosistem işlevselliğini ve toplum refahını en üst düzeye çıkarmak için tasarlandığı ve yönetildiği bir ekonomik model olarak ifade etmektedir. Kumar vd. (2021) ise döngüsel ekonomiyi, kaynakların daha iyi kullanımı ve atıkların en aza indirilmesi yoluyla sürdürülebilirliğin teşvik edilmesine yardımcı olan bir girişim olarak nitelendirmektedir. Medaglia vd. (2024)’e göre döngüsel ekonomi kavramı, yalnızca daha sürdürülebilir ürünler üretmenin ötesine geçen bir yaklaşım sunmakta ve mevcut olan malzemelerin de yeniden kullanılmasına odaklanmaktadır. Dolci vd. (2024) döngüsel ekonomi kaynak verimliliğini maksimize, atıkları ise minimize etmeyi amaçlayan ekonomik bir sistemdir.

Son yıllarda dijital teknolojiler, başta imalat sektörü olmak üzere üretimin her aşamasında yaygın olarak benimsenmeye başlanmıştır. Bu teknolojiler, atıkların, kaynak kullanımının ve kirliliğin azaltılmasına katkı sağlayarak döngüsel ekonomiyi teşvik etmede önemli bir rol üstlenmektedir (Khan vd., 2022). Yapay zeka, nesnelerin interneti, büyük veri, blok zinciri ve robotik gibi dijital teknolojilerin kullanılması, atıkların azaltılması, organizasyonel performansın iyileştirilmesi, piyasa rekabetçiliğinin artırılması ve kaynak kullanımının daha verimli hale getirilmesiyle döngüsel ekonomi sürecini olumlu yönde etkilemektedir.

Truant vd. (2024)’e göre dijital teknolojiler ve döngüsel ekonomi kavramlarının net bir kesişimi SCE kavramını ortaya çıkarmıştır. SCE, döngüsel ekonomi ile yapay zeka, blok zinciri, siber-fiziksel sistemler, büyük veri ve nesnelerin interneti gibi dijital teknolojilerin kesiştiği net bir noktadır. Lobo vd. (2022) ise SCE’yi, döngüsel stratejileri uygulamak ve organizasyonların finansal olmayan performansların geliştirmek amacıyla dijital teknolojileri kullanan endüstriyel bir sistem olarak tanımlanmaktadır.

Patel (2024), dijital teknolojilerden yapay zekayı döngüsel ekonomi çerçevesinde ele almaktadır. Döngüsel ekonomiyi tam anlamıyla gerçekleştirebilmek ve ilerleme sağlayabilmek için yapay zekanın itici bir güç olduğunu ileri sürmektedir. Yapay zeka, döngüsel uygulamaların karbon emisyonlarındaki azalmaları, kaynak tasarrufunu, iş yaratımını ve toplumsal gelişimi kapsayan etkilerini kapsamlı bir şekilde sunmaktadır. Yapay zeka, tedarik zincirlerini optimize etmekten tüketici tercihlerine yön vermeye, geri dönüşüm süreçlerini otomatikleştirmekten malzeme inovasyonunu yönlendirmeye kadar, döngüsel ekonomi stratejilerini ilerletmek için etkili çözümler sunmaktadır. Böylece, yapay zeka ile döngüsel ekonomi arasında oluşturulacak güçlü bir sinerji ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerine kolayca ulaşılabilir.

Kamwal, vd. (2024), ise küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) doğrusal ekonomiden döngüsel ekonomi tabanlı iş modellerine geçiş yapmasını kolaylaştıran etkenleri incelemiştir. KOBİ'lerin dijital teknolojileri benimsemesiyle, kaynaklarını ve enerji tüketimlerini takip etmeleri, lojistik ve tedarik zincirlerini yeni ve yenilikçi yollarla optimize etmelerini kolaylaştırmakta ve rekabet gücünü arttırmaktadır. Çalışma sonuçları, özellikle nesnelerin internetinin yönetim desteğiyle birlikte, KOBİ'ler için döngüsel iş modellerini kolaylaştıran ve piyasa rekabetçiliğini artıran, kaynakları optimize eden ve ürün yaşam döngüsünü etkileyen en kritik dijital teknoloji olduğunu göstermektedir. Yin vd. (2024) dijital dönüşümün şirket düzeyinde döngüsel ekonomi performansı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma sonuçları, dijital dönüşümün organizasyon düzeyinde döngüsel ekonomi performansı üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu, bölgesel kurumsal gelişim ve endüstri rekabeti varlığını güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Dijital dönüşüm ile işletmeler, üretim ve tedarik zinciri süreçlerini takip edebilir, kaynak girdilerini optimize edebilir ve atık yönetimini iyileştirebilir.

Literatürde yaygın olarak benimsenmiş görüş, dijital araçların döngüsel ekonomiyi hızlandırdığı, verimliliği arttırdığı ve sürdürülebilirliği sağladığıdır. Bu çerçevede Talla ve Mellwaine (2022) inşaat sektöründe robotik, yapay zeka, büyük veri analitiği, blok zinciri teknolojisi, bina bilgi modellemesi, dijital platformlar ve ikizler, coğrafi bilgi sistemleri, malzeme veri tabanları ve nesnelerin interneti gibi dijital teknolojilerle, döngüsellik artıran tasarım aşaması süreçlerinin ve malzeme geri dönüşüm oranlarının iyileştirilebileceğini ve gereksiz inşaat atıklarının azaltılabileceğini ileri sürmektedir. Benzer şekilde Rodrgio, vd. (2023)'de inşaat sektöründe döngüsel ekonomiyi teşvik etmek amacıyla dijital teknolojilerin kullanılmasının atık yönetimini iyileştirdiğini ifade etmektedir. Eze vd. (2024) ise blok zinciri, drone ve bulut bilişim teknolojilerinin inşaat sektöründe kullanılmasının döngüsel ekonomiyi hızlandırma potansiyeline sahip öncü dijital teknolojiler olduğunu ortaya koymaktadır. Dijital teknolojiler döngüsel ekonomide özellikle proaktif atık yönetimi, geri dönüşüm ve sıfır atık, veri yönetimi ve karar alma, performansı artırma ve kaynak optimizasyonu konularını güçlendirmektedir. Dolvi vd. (2024) endüstri 4.0 teknolojilerinin imalat sektöründe uygulanmasının kaynakları ve malzemeleri daha verimli kullanılmasını sağlayarak döngüsel ekonomiye katkıda bulunduğunu iddia etmektedir.

Bununla birlikte atık su arıtma tesislerinde yapay zeka tabanlı modellerin kullanılması döngüsel ekonomiye katkıda bulunarak, sürdürülebilir su yönetimini gerçekleştirmektedir (Hernandez-Chover vd., 2024). E-atıkların (elektronik ürünlerin) otomatik geri dönüşümünde akıllı zamanlama stratejileri ile robotik çözümler döngüsel ekonominin hızlanmasına olanak tanımaktadır (Bründl, vd. 2024). Suthagar ve Mishra (2024) sağlık sektöründe tıbbi atıkları kontrol etmek ve azaltmak için yapay zeka teknolojisinin, tıbbi ilaçların ve cerrahi ekipmanların hızlı teslimat sağlamak ve karbon ayak izlerini azaltmak için ise yapay zeka tabanlı drone taşımacılığının uygulanmasını önermektedir. Atık yönetiminde dijital teknolojilerin entegrasyonu, güçlü politikalar ve topluluk katılımı ile desteklendiğinde, döngüsel ekonomi hedeflerine ulaşmada kritik öneme sahiptir (Ai, 2024).

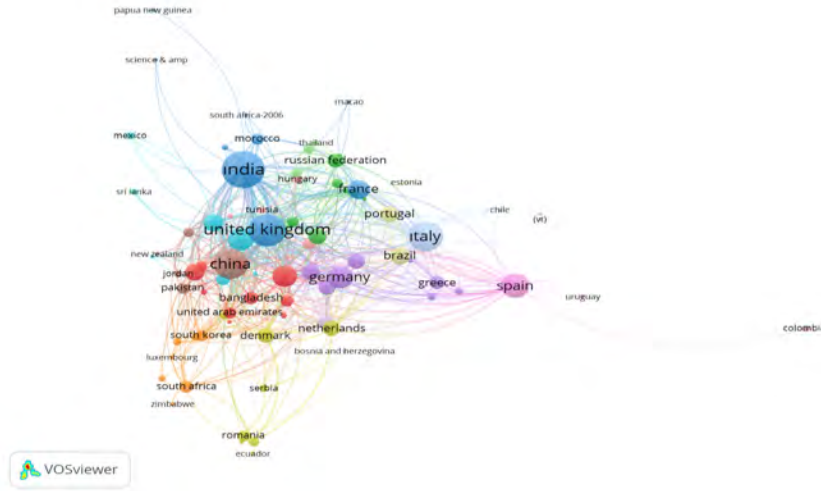
3. Yöntem ve Metodoloji

Literatürde VOSviewer, CiteSpace, BibExcel ve HitCite gibi farklı bibliyometrik analiz araçları bulunmaktadır. Bu çalışmada işlevsellik açısından güçlü olumlu yanlarının olması sebebiyle VOSviewer programı tercih edilmiştir. VOSviewer, bilimsel bibliyometrik haritalar oluşturmak, görselleştirmek ve keşfetmek için geliştirilmiş bir programdır (Van Eck, Waltman, 2010). VOSviewer bibliyometrik ağ verisi analizi ile metin madenciliği işlevselliği oluşturulmaktadır (Van Eck, Waltman, 2011). Bununla birlikte, görselleştirme, haritalama ve çok boyutlu analiz imkânı sağlaması nedeniyle veri setlerinin derinlemesine analizine imkan tanımaktadır (Dirik, vd., 2023).

4.2. Ortak Yazar Analizi Ülke Bağlantıları (Co-Authorship of Countries)

Yazarların ülke analizine göre en az 1 eser yayınlanması ve 1 atıf alınması kriteri kapsamında aralarında 85 birim, 14 kümeleme, 530 bağlantı ve 1103 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. Toplam bağlantı gücü açısından ilk üçte sırayla Hindistan (184), İngiltere (175) ve Avustralya (136) gelmektedir. Ardından, bu ülkeleri Çin (116) ve İtalya (114) takip etmektedir.

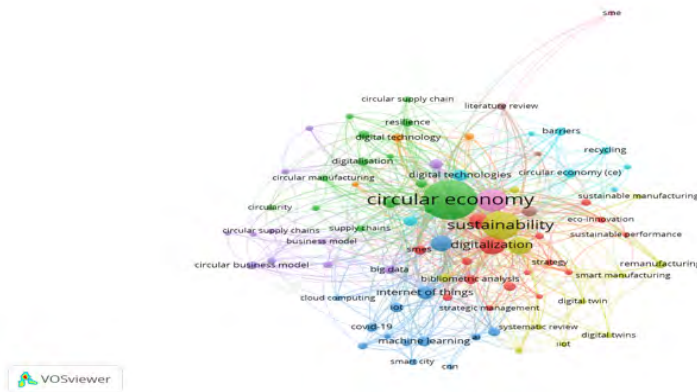
Şekil 2. Ülkelerin Ortak Yazarlığı Analizi

4.3. Anahtar Sözcük Analizi (Co-occurrence of All Keywords)

SCE ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan 5 anahtar sözcüğe bakıldığında 252 tekrar ile “circular economy”; 122 tekrar ile “sustainability”; 84 tekrar ile “industry 4.0”; 58 tekrar ile “digitalization”; 48 tekrar ile “industry 5.0” ve 40 tekrar ile “artificial intelligence” başı çekmektedir. Yapılan analize göre 82 kelime, 9 kümeleme ve kelimeler arasında 629 bağlantının olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte 1373 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir.

Şekil 3. Anahtar Kelime Analizi

4.4 Yazarların Atıf Analizi (Citation of authors)

Atıf ağlarını tespit etmek amacıyla en az 1 yayın ve en az 1 atıf kriteri ile yazar atıf analizine ait ağ haritası oluşturulmuştur. Birbirine bağlantılı olduğu görülen 996 birim üzerinden yapılan analizde toplamda 399 küme, 7672 bağlantı ve 8875 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. En fazla atıf alan yazarlar 627 atıf ve 879 toplam bağlantı gücü ile Mikalef, P., 638 atıf ve 877 toplam bağlantı gücü ile Blomsma F., 702 atıf ve 877 toplam bağlantı gücü ile Kristoffersen, E., 626 atıf ve 875 toplam bağlantı gücü ile Li, J. ilk üç sırada yer almaktadır.

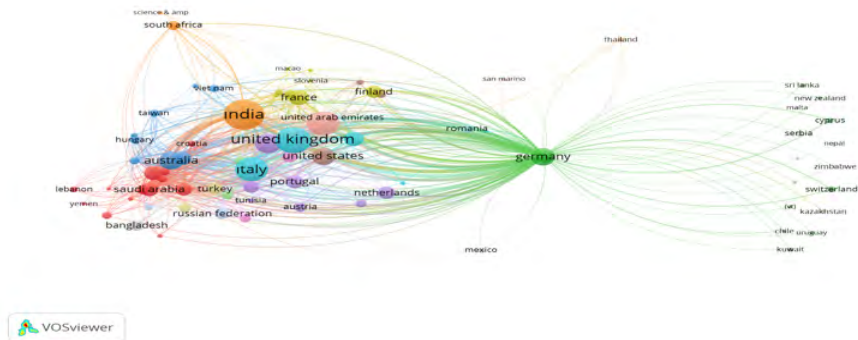
Şekil 4. Yazarların Atıf Analizi

4.5 Ülkelerin Atıf Analizi (Citation of Countries)

Yayınların kaynak ülkelerine göre aldıkları atıflara dair ağ haritası bir ülke tarafından en az 1 eser yayınlanması ve 1 atıf alınması kriteri kapsamında analiz gerçekleştirilmiştir. Analizde 80 birim için, 23 küme, 691 bağlantı ve 3151 toplam bağlantı gücü tespit edilmiştir. En fazla yayın yapan ve atıf alan ülkeler Hindistan (138 eser), İngiltere (103 eser), İtalya (91 eser) yer almaktadır. Toplam bağlantı gücü açısından ise ilk üç sırada Almanya (660), Norveç (646) ve Hindistan (581) gelmektedir.

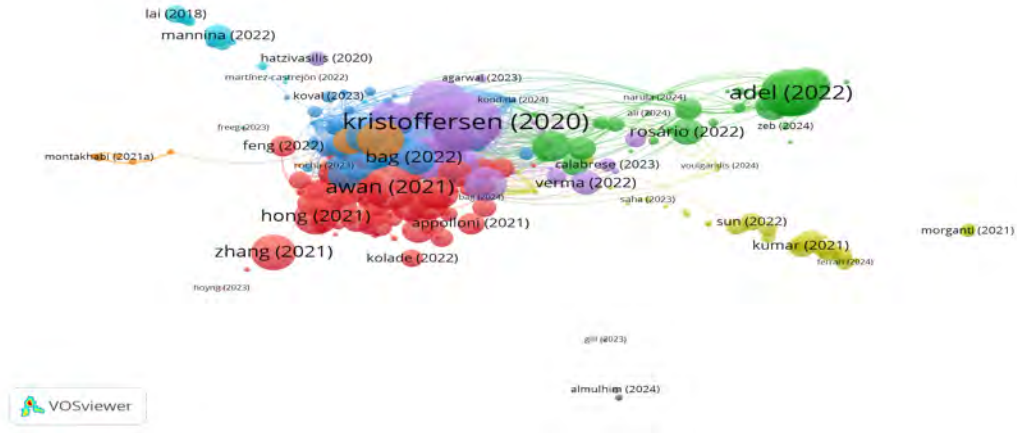
Şekil 5. Ülkelerin Atıf Analizi

4.6. Eserlerin Bibliyografik Bağlantı Analizi (Bibliographic Coupling of Documents)

Bibliyografik bağlantı, birbirinden bağımsız iki kaynak tarafından alıntılanmış ortak bir esere atıf yapılmasını ifade etmektedir (Dirik, vd. 2023). Böylece yayınlar arasındaki kavramsal bağlantı tespit edilebilmektedir (Şeren ve Geyik, 2024). En az 1 atıf almış olmak kriteri ile 810 birim eser, 17 küme, 25328 bağlantı ve 37144 toplam bağlantı gücü elde edilmiştir. En fazla bibliyografik bağlantı olan yayınlar 378 atıf ile Kristoffersen (2020); 264 atıf ile Adel (2022) ve 259 atıf ile Chauhan (2022) olmuştur. Toplam bağlantı gücünün en yüksek olduğu eserler ise; Silverio (2023), Khan (2022) ve Gebhardt (2022) olmuştur.

Şekil 6. Bibliyografik Bağlantı Analizi

6. Sonuç

Bu çalışmada, literatürde SCE terimi üzerine yapılan çalışmaların bibliyometrik özellikleri analiz edilmiştir. Literatürdeki nicel verilere dayanarak SCE terimine ilişkin kavramsal bir çerçeve oluşturulması ve bu terimle ilgili çalışma eğilimlerinin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Analiz birimi olarak, Scopus veri tabanında taranan ve 2018-2024 (14 Ağustos) yılları arasında yayımlanmış çeşitli türdeki eserler değerlendirilmiş ve görsel haritalama için VOSviewer programı kullanılmıştır. Bu çerçevede çalışma SCE konusunda araştırma yapmak isteyen araştırmacılara bibliyometrik analiz ile görsel haritalandırma sunmaktadır.

Çalışmada analiz sonucunda, SCE terimiyle ilgili toplam 729 eserin bulunduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmalar, yazar, anahtar kelime, atıf ve coğrafi dağılım yönlerinden incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, en fazla eserin 2024 (238) ve 2023 (260) yıllarında yayımlandığı görülmüştür. Yayın türü açısından en büyük payın araştırma makalelerine (457 eser) ait olduğu belirlenmiştir. Çalışmaların araştırma alanlarına göre dağılımı incelendiğinde mühendislik (275 eser), işletme, yönetim ve muhasebe (269 eser) ile çevre bilimi (263 eser) alanlarının öne çıktığı gözlemlenmiştir. Ayrıca, çalışmada yazarların ortak yazarlık analizine göre, Mohammed, M.A. (43); Abdulkareem, K. H. (36); Kumar, A. (33) ilk üç sırada yer almaktadır. Bu yazarlar SCE konusunda diğer yazarlarla daha fazla iş birliği yapmıştır. Yazarların ülke analizine göre ilk üçte sırayla Hindistan (184), İngiltere (175) ve Avustralya (136) gelmektedir. SCE ile ilgili yayınlarda en sık kullanılan 5 anahtar sözcüğe bakıldığında 252 tekrar ile "circular economy"; 122 tekrar ile "sustainability"; 84 tekrar ile "industry 4.0"; 58 tekrar ile "digitalization"; 48 tekrar ile "industry 5.0" başı çekmektedir. En fazla atıf alan yazarlar ise, Mikalef, P., Blomsma F., Kristoffersen, E., ve Li, J. olmuştur. Ülkelerin atıf analizine göre ilk üç sırada Almanya (660), Norveç (646) ve Hindistan (581) yer almaktadır. En fazla bibliyografik bağlantı olan yayınlar 378 atıf ile Kristoffersen (2020); 264 atıf ile Adel (2022) ve 259 atıf ile Chauhan (2022) olmuştur.

Bibliyometrik analizde farklı veri tabanlarının kullanılması veya farklı zamanlarda filtreleme işleminin yapılmasıyla çalışma sayısının artması, anahtar kelimenin farklı seçilmesi en temel kısıtları oluşturmaktadır. Bu çalışmanın en temel kısıtı ise yalnızca Scopus veri tabanının kullanılmış olmasıdır. Bundan sonraki çalışmalar bibliyometrik analizde farklı bir dönemi, farklı anahtar kelimeleri ve farklı veri tabanlarını dahil edebilir.

Kaynakça

- Ai, J. (2024). Revolutionizing Urban Waste Management in San Francisco: The Role of Technology-Driven Solutions in Advancing Circular Economy Practices. *International Journal of Business and Technology Management*, 6 (1): 489-502.
- Bründl, P., Scheck, A., Nguyen, H.G., Franke, J. (2024). Towards a circular economy for electrical products: A systematic literature review and research agenda for automated recycling. *Robotics and Computer-Integrated Manufacturing*, 87, <https://doi.org/10.1016/j.rcim.2023.102693>.
- Dirik, D., Eryılmaz, İ., Erhan, T. (2023). Post-truth kavramı üzerine yapılan çalışmaların VOSviewer ile bibliyometrik Analizi. *Sosyal Mucit Academic Review*, 4 (2): 164-188. doi: 10.54733/smar.1271369.
- Dolci, V., Bigliardi, B., Petroni, A., Pini, B., Filippelli, S., Tagliente, L. (2024). Integrating Industry 4.0 and Circular Economy: A Conceptual Framework for Sustainable Manufacturing. *Procedia Computer Science*, 232: 1711-1720, <https://doi.org/10.1016/j.procs.2024.01.169>.
- Eze, E. C., Sofolahan, O., Ugulu, R. A., Ameyaw, E. E. (2024). Bolstering circular economy in construction through digitalisation. *Construction Innovation*, <https://doi.org/10.1108/CI-10-2023-0245>.
- Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N., Hultink, E. (2017). The circular economy – a new sustainability paradigm?. *Journal of Cleaner Production*. 143: 757-768, doi: 10.1016/j.jclepro.2016.12.048.
- Hernandez-Chover, V., Bellver-Domingo, A., Castellet-Viciano, L., Hernandez-Sancho, F. (2024). AI Applied to the Circular Economy: An Approach in the Wastewater Sector. *Sustainability* 16: 1365. <https://doi.org/10.3390/su16041365>.
- Jamwal, A., Kumari, S., Agrawal, R., Sharma, M. (2024). Unlocking Circular Economy Through Digital Transformation: the Role of Enabling Factors in SMEs. *JGBC* 19: 24–36. <https://doi.org/10.1007/s42943-024-00090-w>.
- Khan, S. A. R., Piprani, A. Z., Yu, Z. (2022). Digital technology and circular economy practices: Future of supply chains. *Operations Management Research*, 15 (3–4): 676–688.
- Kumar, P., Singh, R. K., Kumar, V. (2021). Managing supply chains for sustainable operations in the era of industry 4.0 and circular economy: Analysis of barriers. *Resources, Conservation and Recycling*, 164: 105215. <https://doi.org/10.1016/j.resco.nrec.2020.105215>.
- Lobo, A., Trevisan, A.H., Liu, Q., Yang, M., Mascarenhas, J. (2022). Barriers to transitioning towards smart circular economy: a systematic literature review. In: *Sustainable Design and Manufacturing*. Springer, Singapore, 245–256. https://doi.org/10.1007/978-981-16-6128-0_24.
- Medaglia, R., Rukanova, B., Zhang, Z. (2024). Digital government and the circular economy transition: An analytical framework and a research agenda. *Government Information Quarterly*, 41 (1): 101904, <https://doi.org/10.1016/j.giq.2023.101904>.

- Murray, A., Skene, K., Haynes, K. (2017). The circular economy: An interdisciplinary exploration of the concept and application in a global context. *Journal of Business Ethics*, 140 (3): 369–380.
<https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>.
- Patel, J. (2024). AI in the Circular Economy: Transforming Sustainability Strategies, MBAEx Magazine Committee, Indian Institute of Management Calcutta, <https://ir.iimcal.ac.in:8443/jspui/handle/123456789/4674>.
- Rodrigo, N., Omrany, H., Chang, R., Zuo, J. (2024). Leveraging digital technologies for circular economy in construction industry: a way forward. *Smart and Sustainable Built Environment*. 13 (1): 85-116. <https://doi.org/10.1108/SASBE-05-2023-0111>
- Şeren, G. Y., Geyik, O. (2024). Vergi kaçakçılığı kavramının uluslararası akademik mecrada izduşümü: Bibliyometrik bir analiz. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (28): 642-666.
- Suthagar, K.S., Mishra, U. (2024). Sustainable green circular economic model with controllable waste and emission in healthcare system. *Environ Dev Sustain*. <https://doi.org/10.1007/s10668-023-04254-1>.
- Talla, A., McIlwaine, S. (2024). Industry 4.0 and the circular economy: using design-stage digital technology to reduce construction waste. *Smart and Sustainable Built Environment*, 13(1): 179-198. <https://doi.org/10.1108/SASBE-03-2022-0050>.
- Truant, E., Giordino, D., Borlatto, E., Bhatia, M. (2024). Drivers and barriers of smart technologies for circular economy: Leveraging smart circular economy implementation to nurture companies' performance, *Technological Forecasting and Social Change*, 198: 122954, <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2023.122954>.
- Van Eck, N.J., Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics*, 84(2): 523–538.
- Van Eck, N.J., Waltman, L. (2011). Text mining and visualization using VOSviewer. *ISSI Newsletter*, 7 (3): 50-54.
- Yin, S., Jiang, M., Chen, L., Jia, F. (2024). Digital transformation and the circular economy: an institutional theory perspective. *Industrial Managem*

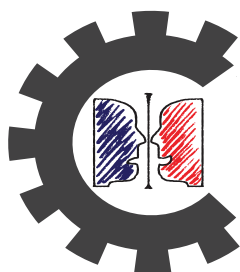
ORGANIZERS

CUDES, International Congress on Current Debates in Social Sciences has started to be organized by University of Westminster (United Kingdom) with the collaboration of Kocaeli University (Turkey) and Silesian University in Opava (Czech Republic) in 2010. First International Congress of Current Debates in Social Sciences (CUDES) held in London, United Kingdom as a joint event. After the conference, Globalization, Religion & Development book is published by IJOPEC Publication. Second CUDES held in Karvina Czech Republic in 2011, third one held in Kocaeli at Kocaeli University, with the theme of Research Methods in Social Sciences as a workshop format. Fourth and fifth CUDES is organized in Kocaeli at Kocaeli University for discussing current debates in social sciences. University of Belgrade (Serbia) joined the congress organization, in the sixth & seventh congress. 8., 9. and 10. CUDES is organized by University of Westminster (United Kingdom), Altınbaş University (Turkey), Batman University (Turkey), VUZF University (Bulgaria), Near East University (Cyprus), and University of Belgrade (Serbia). Sakarya University joined 11.th CUDES 2020 Congress as an organizer. Beykoz University and Georgian Technical University joined the 12th CUDES at 2022. 13th Congress hosted by Bayekoz University in Istanbul. In 2023, Georgian Technical University joined the 14th CUDES Congress and hosted it in Tbilisi, Georgia. Grigol Robakidze University in Batumi became a partner of the congress and will be hosting the 15th CUDES Congress in Batumi Georgia on 7-8 September 2024.

CUDES 2023 is organized by Georgian Technical University (Georgia), Beykoz University (Turkey), VUZF University (Bulgaria), Kırklareli University (Turkey), University of Belgrade (Serbia), and supported by IJOPEC Publication (United Kingdom).

The main aim of the CUDES International Congress on Current Debates in Social Sciences is to create a platform for social scientists to discuss current debates in social sciences and to encourage interdisciplinary studies between social scientists. CUDES mainly focuses on providing alternative debates platform for young researchers. Detailed information can be found at www.currentdebates.org.

CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

**IJOPEC
PUBLICATION**
London IJOPEC.co.uk Istanbul

ISSN 2977-3989

9 772977 398008

IJOPEC
PUBLICATION

London ijopec.co.uk Istanbul

GUIDES 2024

15. INTERNATIONAL CONGRESS ON CURRENT DEBATES IN SOCIAL SCIENCES

ABSTRACTS & PROCEEDINGS

7-8 September 2024, Batumi, Georgia

